

Rusya'nın Kızıldeniz Siyaseti ve Cibuti'de Sömürgecilik Faaliyetleri

Russia's Policy of the Red Sea and the Activities of Colonialism on Djibouti

Durmuş Akalın*

Özet

Rusya denilince akla sıcak denizlere inmek ve boğazları ele geçirmek gelir. Bu konuda birçok defa Osmanlı Devleti ile karşı karşıya gelmiş olsa da sınırlı bazı kazanımlar dışında Rusya daha fazlasını elde edememiştir. Bu durum Avrupa devletlerinin bundan rahatsız olması kadar Osmanlı Devleti'nin gösterdiği dirençle de ilgilidir. Ancak bazı teşebbüsler de vardır ki Ruslar Afrika'ya kadar uzanmaya çalışmışlardır. Bu teşebbüslerden biri de Aşinof adlı aslen Kazak kökenli bir Rus generalin girişimidir. Aşinof, Rusya'da her ne kadar hükümet kanadından doğrudan bir destek bulamasa da Rus Ortodoks Kilisesi, kimi tüccarlar ve bazı politikacılar tarafından teveccühle karşılanmıştır. Aldığı bu destekle Aşinof, şimdilerde Cibuti topraklarında kalan ve o dönem Osmanlı Devleti'nin tasarrufunda olan Doğu Afrika'da bir bölgeye yerleşme fırsatını yakalamıştır. Aşinof ve beraberindekiler din adamları, kadın ve çocuklarla bir koloni kurmaya çalışmışlardır. Bu teşebbüsün başarıya ulaşmasıyla Habeşli din adamları üzerinde de bir nüfuz kurarak Afrika'da Rus Ortodoks Kilisesi'ne bir güç kazandırmaya girişmişlerdir. Bu hayal ve sonrasındaki faaliyetler karşısında her ne kadar Çar ve Rus hükümetinin pek de teşvik edici bir pozisyonda durmasa da üstü kapalı bir şekilde Aşinof'u destekledikleri söylenebilir. Aşinof'un teşebbüsünün başarıya ulaşması durumunda ise girişimin Rusya'nın gündemine gelmesi olası görünmektedir. Ancak Aşinof'un tutumu ve uluslararası ilişkiler kapsamında Rusya ve Fransa'nın birbirine duydukları ihtiyaç Aşinof'un çalışmasının başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur. Bu araştırmayla Osmanlı Devleti'ni de ilgilendiren böyle bir teşebbüsün Osmanlılar tarafından nasıl karşılandığını ortaya koymaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Rusya, Fransa, Sömürgecilik, Aşinof, Cibuti.

---

* Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Kurul
Kampüsü, dakalın@pau.edu.tr

Abstract

When one says "Russia", it comes to mind to descend to the sea and to capture the straits. Even if Russia had faced off against the Ottoman Empire a lot of times on this issue, it had not attained more except for some restricted acquisitions. This situation belongs to the resistance the Ottoman Empire had shown as much as the European States were disturbed by this. However, there are some enterprises that Russians tried to extend to Africa. One of them is the initiative of a Russian general named "Ashinov" who is originally Kazakh based. Even though Ashinov did not find a support directly from the government wing, he was curiously welcomed by the Russian Orthodox Church, certain traders and some politicians. With this support he got, Ashinov had a chance to settle the area which was in the notion of Ottoman Empire at that time and which is now Djibouti territory, in the East Africa. With the clergy men, women and children they had taken along, they had tried to establish a colony in the strict sense. With the success of this attempt, they had tried to make the Russian Orthodox Church powerful establishing an influence on the Ethiopian clergy. Against this imagination and following activities, it may be alluded that Tsar and Russian government had supported Ashinov even if they did not be in a promotive position. In case of the success probability of the enterprise of Ashinov, it seemed possible to arrive in Russian agenda. However, in the context of the failure of action, the attitude of Ashinov and the international relations, the necessity that Russia and France felt with each other caused the failure of Ashinov's movement. This article tries to reveal how such an attempt, also applied to the Ottoman Empire, is met by the Ottoman Empire.

Keywords: Ottoman Empire, Russia, France, Colonialism, Ashinov, Djibouti.

Giriş

Afrika her zaman Avrupalılar için değerli kabul edilen bir kıta oldu. XV. yüzyılın ortalarından itibaren devam eden ticaretten Afrikalı tüccarlar kadar Portekiz kraliyet ailesi ve soyluları da zenginleşmişti. Aradaki bağlantı ve söz konusu ticaret Portekiz'de gemi sanayiinde ilerlemelere yol açarken denizcilerinin Atlantik'te var olan rüzgâr ve akıntılara karşı tecrübelerini de arttırmıştı.¹ Ancak Portekizlilerin Afrika'ya ve Kızıldeniz'e sokulmaları Osmanlı Devleti'ni tedirgin etti. Osmanlı Devleti'nin Kızıldeniz'deki varlığında önemli bir rol üstlenen Selman Reis, Portekizlilerin Dahlak'a gelip kale yapmaları durumunda Kızıldeniz'i denetleyebileceklerini, Hint dünyasına açılan Babü'l Mendeb'in giriş çıkışını kapatabileceklerini tahmin ediyordu.² Osmanlıları tedirgin eden bir başka husus ise Mekke ve Medine'ye karşı Portekizlilerin gerçekleştirebilecekleri saldırılar olmuştur. Bu kaygıları ortadan kaldırarak bölgeye yerleşen Osmanlı Devleti uzun süre bölgenin etkin gücü oldu. Ancak

¹ Salih Özbaran, *Umman'da Kapışan İmparatorluklar Osmanlı ve Portekiz*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2013, s. 103.

² Salih Özbaran, *Umman'da Kapışan İmparatorluklar Osmanlı ve Portekiz*, s. 50-51.

XIX. yüzyıl öncesinde ve aynı yüzyıl içinde gelişen Rus baskısı işleri değiştirmeye başladı. Bu sırada Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı topraklarını genişletme politikası dikkat çekiyordu. Fakat Osmanlı Devleti'nin güney topraklarıyla ilgili Rusların ilk zamanlarda belirginleşen bir politikası bulunmuyordu.

Rusya'nın Afrika'ya yönelik faaliyetlerinin ilk dönemlerde şekillenmemesinde Osmanlıların Boğazlar üzerinde etkili olması belirleyici oldu.³ Ne var ki Osmanlı Devleti'nin gerileme sürecinde olması zaman zaman Rusya'ya fırsatlar sundu. Mehmed Ali Paşa zamanında Osmanlı Devleti ile Mısır karşı karşıya gelince bu durum Rusya'nın yararlanabileceği avantajlar doğurdu. Hünkâr İskeleyi Anlaşması böyle bir dönemde geldi. Ancak Rus Çarı I. Nicolas, Mehmed Ali Paşa'nın Osmanlı padişahının yerine geçme ihtimalinden tedirgin oldu.⁴ Rusya, Mehmed Ali Paşa isyanını başta bütün devletler gibi kayıtsızlıkla karşıladı. Rus hükümeti, Osmanlıları zayıf düşürecek karakterde olan bütün iç isyanları iyi karşılıyordu. Fakat Mehmed Ali Paşa'nın tahminleri aşan başarıları her yerden çok Rusya'da kuşku uyandırdı.⁵ Mısır Meselesi'nin hengâmında ise II. Mahmud, ulemanın ve halkın rahatsızlığına rağmen Rusya'dan daha önce kararlaştırılan yardımı istedi. Bunun üzerine 15.000 kişilik bir Rus kuvveti, 5 Nisan 1833'te Boğaziçi'nin Anadolu yakasına yerleşti.⁶ Osmanlı Devleti ve Rusya 8 Temmuz 1833'te Hünkâr İskeleyi Anlaşması'nı imzaladı.⁷ 1833'te Hünkâr İskeleyi'nde imzalanan anlaşma, Çanakkale Boğazı'nı savaş zamanında Rus gemilerine açarken diğer tüm gemilere kapatmaya ilişkin gizli bir maddeyi içeriyordu. Bu anlaşma Rusya'ya, Büyük Katerina döneminden o güne değin Rus dış politikasının sürekli talebi olan Rus donanmasının sıcak denizlere açılma ve Akdeniz'de bir alan kazanma ihtiyacına imkân tanıdı.⁸ II. Mahmud'a yardım için gelen Rus askerleri 10 Temmuz 1833 günü İstanbul'u terk etti. Lakin iki gün önce, 8 Temmuz 1833'de Serasker Hüsrev Paşa'nın Hünkâr İskeleyi'ndeki yalısında, Rusya ile Osmanlı Devleti arasında bir ittifak anlaşmasının imzalandığını Avrupalı devletler şaşkınlık içinde öğrendiler.⁹

Hünkâr İskeleyi Anlaşması ile Rusya, Osmanlı Devleti'ni himayesi altına alıyor ve Boğazlarda üstün bir durum kazanıyordu. Fakat bu üstünlük çok kısa ömürlü oldu. Zira Avrupa devletlerinin göstermiş olduğu tepkiler, Rusya'nın ümitlerini doğduğu anda ölüme mahkûm etti.¹⁰ Osmanlı-Rus ittifakının

³ Sergius Yakobson, "Russia and Africa: II", *The Slavonic and East European Review*, Vol. 19, No. 53/54, 1939-1940, p. 158.

⁴ Sergius Yakobson, "Russia and Africa: II", p. 160.

⁵ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt V, TTK Basımevi, Ankara, 1999, s. 134.

⁶ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, s. 135.

⁷ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, s. 136.

⁸ Afaf Lutfi Al-Sayyid Marsot, *Mısır Tarihi Araçların Fethinden Bugüne*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010, s. 63.

⁹ Fahir Armaoğlu, *19 Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, TTK Basımevi, Ankara, 1999, s. 206.

¹⁰ Fahir Armaoğlu, *19 Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, s. 210.

imzasından sonra özellikle İngiltere büyük gürültü kopardı.¹¹ I. Nicolas'ın İstanbul ve Boğazlarda yerleşmesinden çıkacak neticeleri çok iyi bilen İngiliz ve Fransız devlet adamları bu Rus hamlesini durdurmak yolunda görüş birliğine vardılar.¹² İngiltere, Osmanlı Devleti'ni Boğazların ve Hint Yolu'nun güvenliğini sağlayan bir devlet olarak görüyordu. Bu düşünce doğrultusunda Osmanlı Devleti'ni bir süre Rusya'ya karşı destekleyecekti.¹³ Bu meselenin Osmanlı Devleti açısından geleneksel politikaları temelden sarsan bir yönü de bulunuyordu.¹⁴ İngiltere için bir başka tehdit ise Rusya'nın Ortadoğu'ya ve ötesine yayılma ihtimaliydi.¹⁵ Bunun yanında Mısır'ın elde ettiği güç başka problemler de çıkarabilirdi. Mehmed Ali Paşa'nın Mısır'da bağımsız bir hükümet kurması, İngilizlerin Kızıldeniz vasıtasıyla yapmakta oldukları Hindistan ticaretinin de sonu olabilirdi.¹⁶ Bu nedenle hem Rus tehdidinin hem de Mehmed Ali Paşa'nın bağımsızlığa doğru gitmesinin İngiltere açısından olumsuz tarafları bulunuyordu.

XIX. yüzyıl başında Kızıldeniz'e karşı başta İngilizler olmak üzere Avrupa büyük devletlerinin ilgisi artmaya başladı. Kaptan Haines bu dönemde Mehmed Ali Paşa'nın çekilmesiyle ortaya çıkan boşluk ve Osmanlı Devleti'nin bölgedeki gücünün azalmasından da istifade ederek kabileler üzerinden giriştiği teşebbüsleri 1839'da Aden'i alarak tamamladı.¹⁷ Kızıldeniz'in girişindeki İngiliz müdahalesi ve bölgenin değer kazanmasıyla birlikte bu defa Osmanlı Devleti bölgeyi yakın takibe aldı. Yemen'in karışıklığını Babıali'ye bildiren Mekke Şerif Muavini Kıbrıslı Tevfik Paşa'nın bir layihası Sultan Abdülmecid'in dikkatini çekti. Bu layiha üzerine de Tevfik Paşa'yı Yemen'i geri alması için gönderdi. Yemen'de Osmanlı otoritesini tekrar tesis etmek üzere Mısır ve Hicaz'da donatılan 3.000 kadar Osmanlı askeri Cidde'den hareket ederek 1849'da Hudeyde Limanı'na vardı. Böylece Yemen ikinci kez Osmanlı idaresine girdi.¹⁸ Osmanlı Devleti, Yemen'in ve özellikle Sana'daki İmam'ın kontrol altına alınmasını, Arap Yarımadası ve Kızıldeniz için gerekli gördüğünden Kıbrıslı Tevfik Paşa ile başlayan askeri ve idari hareketlilik onun ölümünden sonra da

¹¹ Fahir Armaoğlu, *19 Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, s. 208.

¹² Muhammed Tandoğan, *Afrika'da Sömürgecilik ve Osmanlı Siyaseti*, TTK Basımevi, Ankara, 2013, s. 110.

¹³ Durmuş Akalın-Cemil Çelik, "XIX. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de İngiliz-Fransız Rekabeti ve Osmanlı Devleti", *Turkish Studies*, Vol. 7/3, 2012, s. 30.

¹⁴ Ali Akyıldız-Zekeriya Kurşun, *Osmanlı Arap Coğrafyası ve Avrupa Emperyalizmi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015, s. 8.

¹⁵ Durmuş Akalın-Selim Parlaz, "Nil'de İktidar Mücadelesi ve Kavalalı", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 1(1), s. 123.

¹⁶ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, s. 133.

¹⁷ Durmuş Akalın, "Aden'in İşgali ve İşgalden sonra Osmanlı Devleti'nin Kızıldeniz'de Aldığı Tedbirler", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIX/2, 2014, s. 366-367.

¹⁸ İhsan Süreyya Sırma, *Osmanlı Devleti'nin Yıkılışında Yemen İsyamları*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2008, s. 53.

devam ettirildi. Bu tarihlerde başlayan teşebbüs 1911'de varılan anlaşmaya kadar sürekli bir çatışma ortamı yaratmışsa da Yemen'e gösterilen ilgi aratarak devam etti.¹⁹ İngiltere'nin Aden'e yerleşmesiyle başlayan müdahalelere bir süre sonra Fransızlar da katıldı. Fransa'nın Kızıldeniz girişindeki Şeyh Said'e yerleşme teşebbüsü de bölgenin artan değerinden istifade etmeye dönüktü. Ancak Osmanlı Devleti, bu Fransız isteği karşısında kararlılıkla durmayı başardı.²⁰ Yine de Fransızlar uzun süre bu meselenin peşini bırakmadan 1868'den 1909'a kadar fırsat buldukları her ortamda meseleyi gündemde tutmaya çalıştılar.²¹

XIX. yüzyılın ortalarında tüm Avrupa'yı da ilgilendiren Kırım Savaşı'nı ortaya çıkaran koşullar yine Rusya'nın güneye doğru yayılma arzusundan ortaya çıktı.²² Ancak Rusya bu defa istediğini elde edemedi. Kırım Savaşı, Rus dış politikasına, yapısal denebilecek bir değişiklik getirdi. Rusya, bundan sonra dış politikasının istikametini Balkanlar'dan Asya'ya çevirdi. Asya'daki genişleme ve yayılmasına hız verdi.²³ Ancak Rusya'nın Karadeniz'deki üstünlüğünün ortadan kaldırılma avantajı sadece 15 yıl devam edebildi. Osmanlı Devleti de Rus tehlikesinden ancak 20 yıl kadar uzak kalabildi.²⁴ Böylece 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sürecine doğru gidilirken Rusya'nın güneye yönelik politikaları yine adından söz ettirmeye başladı. Rusya bu şekilde bölgeye doğru sokulma teşebbüslerinde bulunurken bölgesel gelişmeler de hadiselerin ortaya çıkışında önemli rol oynadı.

Kırım Savaşı'ndan sonra Kudüs'te yaşayan Habeşliler 1858'de Rusya'nın koruyuculuğu altında olmanın pek de avantajlı olmadığı kanaatine vardılar. Rus diplomasisi bu durumdan son derece endişeye kapıldı. 1870'lerde ise Habeş Kralı IV. Yohanna, Çar II. Alexander'a Rusya ile Mısır ve Türkler aleyhinde bir ittifak kurmak üzere bazı teşebbüslere girişti. Ne var ki Ruslar bu isteğe pek de ilgi göstermediler. Birliğini kurduktan sonra Avrupa'da etkin bir güç haline gelen Almanya ise bu arada Rusya'yı Kızıldeniz'de bir koloni kurmanın ne kadar faydalı olduğu konusunda ikna etmeye çalışıyordu. Ancak Bismarck'ın bu şekilde Rusları Avrupa siyasetinden uzak tutma taktiği pek de işe yaramadı.²⁵ Ruslar Afrika'ya çok fazla ilgi göstermeseler de Avrupa siyasetinden uzak değildiler. Ancak Süveyş Kanalı tamamlandığında Kızıldeniz'e olan ilgide tekrar bir artış oldu. Akdeniz ve Kızıldeniz'in birbirine kavuşması 15 Ağustos 1869'da

¹⁹ Durmuş Akalın, "Yemen'in Kuzeyinde Osmanlı İdaresinin Yeniden Tesis Edilmesi ve Mekke Şerif Muavini Kıbrıslı Tefik Paşa (1848-1851)", *Mediterranean Journal ve Humanities*, V/1, 2015, s. 41.

²⁰ Durmuş Akalın, "Yemen'de Şeyh Said Adlı Arazi Çevresinde Osmanlı-Fransız Rekabeti (1868-1912)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXX/1, 2015, s. 34.

²¹ Ali Akyıldız-Zekeriya Kurşun, *Osmanlı Anap Coğrafyası ve Avrupa Emperyalizmi*, s. 319-321.

²² Sergius Yakobson, "Russia and Africa: II", p. 161.

²³ Fahir Armaoğlu, *19 Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, s. 255.

²⁴ Fahir Armaoğlu, *19 Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, s. 256.

²⁵ Sergius Yakobson, "Russia and Africa: II", p. 163-164.

gerçekleşti. İsmail Paşa ile Lesseps, kanalın açılış merasiminin 17 Kasım 1869'da yapılmasına karar verdi. Açılış eşsiz bir merasimle gerçekleşti.²⁶ 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılması siyasi şartları değiştirdi. Bu kanalın açılması ile İngilizler Kızıldeniz ve Aden Körfezi'nin rakip bir devlet eline geçmesini istemediler. Bu bakımdan Mısır'ın bu bölgelere yayılmasına müsaade edildi.²⁷

Doğu Afrika siyasetinde XIX. yüzyılda adından söz ettiren devletlerden biri de İtalya idi. Her ne kadar İspanya ve Rusya gibi devletler bölge üzerinde hesaplar yapsa da asıl belirleyici olanlar İngiltere ve Fransa'ydı.²⁸ Ancak İtalya, Afrika'da sömürge elde etmek istiyor, bu nedenle İngiltere ile arasını iyi tutmaya çalışıyordu.²⁹ Üstelik her ne kadar Mısır, İsmail Paşa devrinde bir yayılma içinde olsa da artık bölgedeki gücünü kaybetmişti.³⁰ Mısır Meselesi'nin son derece önem arz ettiği bir safhada İtalya, Kızıldeniz'deki Musavva'yı işgal etti. İtalya'nın Kızıldeniz'deki askeri faaliyetleri Babıali tarafından bir süredir takip edilmekteydi. Bu yüzden, bu olay İstanbul'da bir sürpriz olarak görülmedi.³¹ İtalya'nın Musavva'yı işgali 1885'te gerçekleşti.³² Bu sırada İngiltere, Mısır ve Akdeniz'deki üstünlüğünü sürdürmek için İtalya'nın desteğine ihtiyaç duymaktaydı. Bu yüzden Musavva'nın İtalya tarafından işgaline İngiltere karşı çıkmadı. Osmanlı Devleti'nin İtalya'ya karşı yardım taleplerini de çeşitli manevralarla geri çevirdi.³³ Zaten İngiltere Başbakanı olan Gladstone kendisinden önce Rus karşıtı olan Palmerston, Salisbury ve Disraeli'yi aratır hale gelecekti.³⁴ Bu dönemde İngiltere'nin bir süredir devam ettirdiği Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruma üzerine olan politikasında da kırılmalar yaşanmak üzereydi.

İtalya'nın Afrika'daki yayılması Ruslar açısından son derece önemliydi. Ruslar, Habeşlilerin İtalya ile savaş halinde olduklarını gözetmek durumundaydılar. Ortaya çıkan karışıklıkta İtalyanlar 1888'de Zula bölgesini de kendi kontrollerine almak için harekete geçtiler.³⁵ Ancak IV. Yohanna'nın ölümüyle birlikte onun yerine geçen II. Menelik, İtalya ile ilişkileri derinden etkileyen politikaların önünü açtı. Fırsatları değerlendiren İtalya 1889'da Habeş

²⁶ Durmuş Akalın, *Süveyş Kanalı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2015, s.266.

²⁷ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti*, TTK Basımevi, Ankara, 1996, s. 149.

²⁸ Durmuş Akalın-Selim Parlaz, *XIX. Yüzyılda Doğu Afrika'da Osmanlılar ve İtalyanlar*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2015, s. 10.

²⁹ Muhammed Tandoğan, *Afrika'da Sömürgecilik ve Osmanlı Siyaseti*, s. 57.

³⁰ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti*, s. 148.

³¹ Süleyman Kızıltoprak, *Mısır'da İngiliz İşgali Osmanlı'nın Diplomasi Savaşı (1882-1887)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010, s. 158.

³² Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti*, s. 157; Fahir Armaoğlu, *19 Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, s. 450.

³³ Süleyman Kızıltoprak, *Mısır'da İngiliz İşgali Osmanlı'nın Diplomasi Savaşı (1882-1887)*, s. 158-159.

³⁴ Muhammed Tandoğan, *Afrika'da Sömürgecilik ve Osmanlı Siyaseti*, s. 24.

³⁵ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti*, s. 158.

İmparatoru II. Menelik ile kendisine Habeşistan üzerinde himaye hakkını tanıyan Ucciali Anlaşması'nı yaptı.³⁶ II. Menelik bu anlaşmayı rakiplerine karşı üstün olabilmek için yapmıştı. Ne var ki bu anlaşma ile II. Menelik İtalya'nın Habeşistan'da aldığı toprakları kabullenmiş oluyordu. Çok geçmeden bu anlaşmadan sonra İtalya Eritre sömürgesini kuracaktı.³⁷ Bu gelişmeler Rusları da etkiliyordu. Zaten İtalya'nın burada kazandığı üstünlükten rahatsız olan Fransa ve Rusya çok geçmeden II. Menelik'i İtalyanlara karşı kışkırttı. Bu yüzden İtalya 1896'da kendini tekrar Habeşistan ile savaşta buldu.³⁸ Yaşanan olaylar, her ne kadar Rus hükümetinin Doğu Afrika'da bir sömürge sahibi olmak için resmen ortaya çıkan teşebbüsleri desteklemese de bölgedeki gelişmelere kayıtsız olmadığını da gösteriyordu.

Babıali, Musavva'nın işgalini protesto ettikten sonra Rusya'nın bu olaya tepkisini Petersburg Elçisi Şakir Paşa'dan öğrenmeye çalıştı. Rusya'nın ciddi bir tavır göstermemesinden sonra konuyu değerlendiren Meclis-i Vükela üyeleri, Hicaz ve Yemen'deki asker ve jandarma kuvvetlerinden bir ordu kurarak İtalya'ya karşı savaşılmasını tavsiye ettiler.³⁹ İtalya'nın Musavva'yı işgaline karşı Rusya tarafından gelen tepki ise başka ülkelerle kıyaslandığında biraz daha farklıydı. Rusya öncelikle büyük devletlerin İtalya'ya karşı bir tavır takınmasını ve Osmanlı Devleti'nin bölgeye asker göndererek Musavva'yı işgal etmesini tavsiye etti.⁴⁰ Bu dönemde Rusya'nın Afrika'da koloni kurma teşebbüsünde öne çıkan Nikolai Ivanovich Aşinof ise Rus yetkililerin dikkatini ilk defa 1883'te Karadeniz'de Novorosisk ve Batum arasında yerleşen Kazaklar arasında çekti. Rus yetkililerin buralardaki temasları sırasında adından söz ettirdi. Aşinof'un Habeş üzerine ilgisi, İngiltere'nin de Mısır'da etkin olduğu bu dönemde Mısır'dan Kafkasya'ya gelen bazı kimselerle görüşmelerinden sonra başladı. Onlardan edindiği bilgilerle Habeş üzerine ilgisi şekillenmiş oldu. İngilizler Aşinof'tan ve Kazaklardan istifade etmek istediler. Onları Afganistan'a götürerek orada yürütülen kaçakçılıklığı engellemekte kullanacaklardı. Aşinof ise gelen bu teklifi Rus yetkililere bildirdi. Bu hadiselerden kısa bir süre sonra da Aşinof'un Habeşistan'a doğru ilk gezisi gerçekleşti.⁴¹

1. Aşinof'un Habeşistan Ziyaretleri

Rusya'nın Kızıldeniz'de Aşinof üzerinden bir sömürge sahibi olma teşebbüsünden hemen önce dikkat çeken en önemli gelişmelerden biri Zengibar sahillerinin abluka altına alınması olmuştur. Bu hadisenin gelişimi konusunda

³⁶ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti*, s. 159.

³⁷ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, s. 451.

³⁸ Durmuş Akalın-Selim Parlaz, *XIX. Yüzyılda Doğu Afrika'da Osmanlılar ve İtalyanlar*, s. 216.

³⁹ Süleyman Kızıtoprak, *Mısır'da İngiliz İşgali Osmanlı'nın Diplomasi Savaşı (1882-1887)*, s. 159.

⁴⁰ Süleyman Kızıtoprak, *Mısır'da İngiliz İşgali Osmanlı'nın Diplomasi Savaşı (1882-1887)*, s. 160.

⁴¹ Patrick J. Rollins, "Imperial Russia's African Colony", *Russian Review*, Vol. 27, No. 4, Wiley, 1968, p. 434-435.

Rus ve Osmanlı yetkilileri arasında çeşitli görüş paylaşımları yapılmıştır. Bu konuda 19 Kasım 1888'de bir Osmanlı yetkilisi Kurena-yı Şehriyari Hacı Ali Beyefendi'ye gönderdiği bir yazısında konuyla ilgili görüşlerini ve teşebbüslerini aktarmıştır. Yazısında, Yusuf Ziya Paşa'nın Kars'taki arazi meselesi vesilesiyle Rus Dışişleri'nde Mösyo Giers'i görüp Rusya'nın Zengibar ablukasına iştirak edip etmeyeceğini sorduğundan bahsetmiştir. Giers, bu hadisenin İngiltere ve Almanya arasında olması nedeniyle iştirak etmelerine gerek olmadığını beyan etmiştir. Bu konuda Osmanlı yetkilisi tekrar Giers'e Rusya'nın davet edilip edilmediğini sormuştur. Giers ise davet olunmadığını şayet davet olursa bile Rusların o taraflarda donanması ve Zengibar sahillerine ait bir menfaati olmadığını beyan etmiştir. Bunun üzerine Giers, Osmanlı Devleti'nin davet edilip edilmediğini sormuştur. Osmanlı yetkilisi bu konuda Osmanlı'ya sorulduğunu açıklamıştır.⁴²

Osmanlı yetkilisine göre aslında Osmanlı Devleti'nin oralarda mülki menfaati çok fazla ise de Osmanlı Devleti'ne manevi bağlılıkları açık olan birtakım İslam ahali aleyhindeki ablukaya Osmanlı Devleti'nin iştirakinin o taraflarda nasıl tesir edeceğinin bilinmediği üzerinde durmuştur. Bölgedeki durumu bilmedikçe bunun tesirini takdir etmek mümkün olamayacağından meselenin Osmanlı Devleti için gayet nazik bir mesele olduğunu açıklamıştır. Gerçekte bu mesele Dokries'in dediği üzere nazik ise de Almanya ve İngiltere tarafından teklif olunacak iştirakten başka mahzurları da vardır: ilk olarak Osmanlı Devleti'nin malum olan menfaatini inkâr ve sebepsiz kabul etmemekte ısrar etmesi bu noktada devleti sıkıntıya sokar. İkinci olarak o tarafta tanınmakta olan hilafetin hukuku, ablukayı sebepsiz yere kabul etmediğimizde ileride bu da sıkıntı olabilecektir. Üçüncü olarak iki devlet tarafından söz konusu sahil ahali hakkında reva görülecek muameleyi ortadan kaldırmak hakkını da kaybetmiş oluruz diye düşünmektedir.⁴³

Giers ile görüşen Osmanlı yetkilisine göre davet durumunda istekle kabul etmeye hazır bulunulduğu açıklanmalıdır. Ancak herkesin bildiği üzere Mısır'ın tahliyesi netleşmedikçe Osmanlı Devleti'nin bu donanmaya katılarak İslam sahillerini kontrol altına almaya kalkışanlarla hareket etmesi büyük sorunlar doğuracaktır. Ablukaya katılacak devletler arasında bulunmak için Mısır'ın tahliyesini şart koşturmak ve ablukanın amacının dışına çıkılmamasını karar altına almak yeterli görünür diye düşünülmektedir. Zira bu şartların kabulü halinde en önemli meselelerden birisi halledilmiş olur. Buna mukabil Afrika'nın güney sahillerinde yapılacak fedakârlık menfaat üzere telakki edilebilir. Şartların kabul edilmemesi halinde ise Osmanlı Devleti sebepsiz yere katılmamış olur demiştir.⁴⁴ Bu görüşmelere bakılırsa aslında Rusya, Kızıldeniz ve Afrika ile pek de ilgili değil gibi gözükmektedir. Ancak kısa bir süre sonra kendisini gösterecek

⁴² Y.PRK.EŞA . 8/59.

⁴³ Y.PRK.EŞA . 8/59.

⁴⁴ Y.PRK.EŞA . 8/59.

olan Aşinof'un teşebbüsü görüntüye bambaşka bir anlam yükleyecektir. Her ne kadar Rus hükümeti Aşinof'un teşebbüsünün içinde doğrudan yer almasa da ortaya çıkan hadiseler Rusya'nın Afrika meselelerine çok da uzak olmadığını göstermektedir. Zaten Rusya, Doğu Afrika'da etkinliğini arttırmak ve bir sömürge sahibi olabilmek için girişimlerde bulunmak üzeredir.⁴⁵

Rusya'nın Afrika'ya olan ilgisinde İngiltere karşıtlığı ve Fransa ile olan münasebetler belirleyici oldu.⁴⁶ 1861'in başlarında Rus rahip Porfiry Uspensky Kıpti Habeş kilisesini Rus Ortodoks Kilisesi'ne eklemek için bir plan önerdi. Bu plan ile Rusya Doğu'da bir hegemonya kurabilecekti. Bu duruma bir de Katolik İtalya'nın Habeş'e doğru yürüttüğü yayılmacı politika eklenince Rusya'da Habeşlilere olan ilgi arttı.⁴⁷ Bu kapsamda Ruslar bölgede bir etkinlik kazanabilmek için Habeş Kralı IV. Yohanna'ya yaklaşmak istediler. Ancak tam anlamıyla başarılı olamadılar.⁴⁸ Ortaya çıkan gelişmeler doğrultusunda Aşinof ve destekçileri, Kızıldeniz'de bir koloni kurma teşebbüsünde dikkatlice çalıştılar. 1885'in başlarında ilk kez Aşinof Kızıldeniz'e gitti.⁴⁹ Rusya'da birçok devlet adamı, yönetici bürokrat ve başka kesimlerden insan da zaman geçtikçe Sagallo'daki bu faaliyetleri destekleyecekti.⁵⁰

Ocak 1886'da Aşinof ve yanındakiler Asmara'daki Habeş kalesine vardılar. Habeşlilerin meşhur komutanı Ras Alula onları çok güzel bir şekilde karşıladı. Bu sırada Habeş İmparatoru IV. Yohanna ise onları kabul etmek istemedi ve Ras Alula'yı da Adave'den öteye geçmemeleri için uyardı. Bu hadiseden 9 yıl önce IV. Yohanna, Çar II. Alexander'a bir ittifak teklifinde bulunmuştu ancak Çar bunun sıkıntılar doğurabileceğini söyleyerek ilgilenmemişti. II. Alexander da çok geçmeden 1881'de öldürülmüştü. Onun ölümüyle birlikte Rusya'da daha çok iç meseleler ön plana çıkmaya başlamıştı.⁵¹ III. Alexander zamanında Aşinof'un gelişinin sadece bir ziyaretten ibaret olmadığını düşünen IV. Yohanna, onları güzel bir şekilde karşılamayı reddetti. Buna rağmen Aşinof görüşme yapabilmek için epey gayret sarf etti. IV. Yohanna da Aşinof'a daha fazla güçlük çıkarmadı. Bu sırada Ras Alula hem İtalyanlar hem de Mehdi kuvvetleri ile bir mücadele içindeydi. Bu noktada Rusya'nın desteğini ve yakınlığını elde etmek için oldukça istekliydi. Kendisi Aşinof'a da elden geldiğince destek oldu. Birkaç ay bölgede kalan Aşinof ardından Rusya'ya

⁴⁵ Durmuş Akalın-Selim Parlaz, *XIX. Yüzyılda Doğu Afrika'da Osmanlılar ve İtalyanlar*, s. 214-215.

⁴⁶ R. A. Caulk, "Russians in Ethiopia", *The Journal of African History*, Vol. 15, No. 3, Cambridge University Press, 1974, p. 504.

⁴⁷ Patrick J. Rollins, "Imperial Russia's African Colony", p. 432-433.

⁴⁸ R. A. Caulk, "Russians in Ethiopia", p. 504.

⁴⁹ Sergius Yakobson, "Russia and Africa: II", p. 164.

⁵⁰ Patrick J. Rollins, "Imperial Russia's African Colony", p. 433.

⁵¹ Nadir Devlet, *Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917)*, TTK Basımevi, Ankara, 1999, s. 62.

döndü. Panaev, Katkov gibi bazı siyasiler ona karşı tavır aldılar. Ayrıca Rus Dışişleri Bakanı'nın etkisiyle Çar, Aşinof'la görüşmeyi reddetti. Bu sırada İtalyan ve İngiliz elçiler Rusya'nın İtalya'nın yayılma alanı olan bir bölgesinde yürütülen faaliyetlerden dolayı protestoda bulundular. Tüm olumsuzluklara rağmen Aşinof bazı mahfillerde destek gördü. Kendisinin girişimleri başarılı olarak kabul edildi ve Pobedonostsev ile bir röportaj gerçekleştirdi. Rus Kilisesinin Afrika'da başka kiliselerle temas kurulabilmesi için bu çalışmalar değerli kabul edildi. Böylece Afrika'daki Hristiyanların Rus Kilisesi ile temas kurabileceği ve bunun önemli kazanımlar doğurabileceği düşünölmeye başlandı.⁵² Rus Ortodoks Kilisesi'nin en etkin isimlerinden biri olan Pobedonostsev, aynı zamanda kilisenin Rus siyaseti üzerinde ne kadar etkin olduğunun bir örneğiydi. Bu dönem kilisenin tesiri Aşinof'un da girişimlerine destek bulmasında önemli rol oynadı.

Aşinof ile çok yakın olan ve Afrika'da bir koloni kurma teşebbüsünün hayata geçmesinde belirgin bir rolü olacak bir diğere isim de Paisy oldu. Kendisi Orenburg Kazaklarındandı ve İstanbul'da oldukça etkindi. Rus hacıların Kutsal Topraklara gidişinde İstanbul'da önemli bir görev üstleniyordu. Habeşliler ile kurulacak temaslar noktasında Paisy, Rus Kilisesi'nin önde gelenlerinin de teşviki ile bu konuda istekli davranmaya başladı. Bu sırada Aşinof, Habeşistan için silah tedarik etmeye ve bu kapsamda görüşmeler yapmaya devam ediyordu. Bu iş için Moskova'nın önemli sanayicilerinden biri olan Morozov'la sıkı temaslar kurdu. Ayrıca Fransa'dan silah tedarik etmek için çalıştı. Aşinof'un İstanbul'daki faaliyetleri Ruslar ile Türkler, İngilizler ve İtalyan makamları arasında önemli bir mesainin harcanmasına neden oldu. İtalyanlar Aşinof'un İstanbul'daki faaliyetlerini sınırlamak için onun padişaha karşı bir suikast hazırlığında olduğunu dahi iddia ettiler.⁵³

1888'de Aşinof, Kızıldeniz'de bir koloni kurmak için Habeş kralı ile görüşmeler yapmak üzere tekrar devreye girdi.⁵⁴ Aşinof, Rusya'nın Hristiyanlığa geçişinin 900. yılı kutlamaları arasında IV. Yohanna için bir mektupla birlikte yolculuğuna başlamak üzere harekete geçti. Kazakların Tacura'ya varışları Nisan 1888'di. Bu sırada sayıca çok az miktardaki Habeşli de kendilerini karşıladı. Aşinof bu ziyaretinde yanında getirdiği silahları da Habeşli yetkililere teslim etti. Bu sırada 1850'lerden itibaren Hint Okyanusu'ndaki Rus çıkarları ile ilgilenmek üzere bölgede bulunan 8 Kazak da Aşinof'u karşılayanlar arasındaydı. Aşinof bu ziyaretinin ardından Rusya'ya döndü. Yanında Habeş Kilisesi'nden 2 rahip de bulunuyordu. Ancak Rus Dışişleri Bakanı Nikolay Giers bunları Rusya'ya kabul etmek istemedi. Buna rağmen Rus Kilisesi'ne yakın makamlar Aşinof'a yakınlık gösterdiler. Aşinof ve 2 Habeşli rahip Haziran 1888'de St. Petersburg'a ulaştı. Bu sırada Çar III. Alexander ise ısrarla mesafeli durmaya devam etti. Her ne

⁵² Patrick J. Rollins, "Imperial Russia's African Colony", p. 435-437.

⁵³ Patrick J. Rollins, "Imperial Russia's African Colony", p. 437-438.

⁵⁴ Sergius Yakobson, "Russia and Africa: II", p. 164.

kadar Çar ve Dışişleri Bakanı mesafeli dursalar da İtalyanlar, İngilizler ve Fransızlar Rusya'nın Afrika'ya olan ilgisinden kuşkulandırmaya başlamışlardı. Buna rağmen kilisenin de zorlamasıyla Çar, 2 Habeşli rahibi Eylül 1888'de resmen kabul etti. Bu gelişmeler karşısında Aşinof, milli hislerle hareket ediyordu ve Afrika'yı önemli bir konumda kabul etmekteydi.⁵⁵ 1888'de Aşinof'la beraber Rusya'ya gelen rahipler birçok Rus şehrinin gezdi. Bu şekilde Rus toplumunda bir sempati oluşturulması düşünüldü. Özellikle de bu geziler Rus tüccarları arasında ve kilisede etkili oldu. Sonunda Çarın bir yakını Grand Duke Sergius, Aşinof'a büyük bir kredi açtı. Sergius, Palestine Society'nin başkanıydı ve onun desteği Aşinof için son derece önemliydi. Bu arada Denizcilik Bakanı, Aşinof'a gerekli silahları ve araç gereçleri sağladı. Daha da önemlisi Aşinof kilisenin desteğini aldı. Aşinof kilise tarafından yeni bir *Kolomp* (Christopher Columbus) olarak gösterildi. Çar da bir şekilde durumu kabul etmeye mecbur kaldı. Ne var ki Rus Dışişleri Bakanı bu teşebbüse kesinlikle karşı çıktı.⁵⁶ Aşinof bu dönemde tesiri yüksek bir şahsiyet olan Vicomte Jean-Robert de Constantin ile bağlar kurdu. Constantin Fransız bir yayıncıydı ve aynı zamanda koyu bir Rus taraftarıydı. Constantin'in girişimleriyle Aşinof Fransa'dan çok sayıda silahı Habeşliler için tedarik edebildi.⁵⁷

2. Sagallo'yu Ele Geçirme ve Yeni Moskova Hayali

1889'un Ocak ve Şubat aylarında Ruslar Kızıldeniz sahillerinde bir koloni kurmak için faaliyete geçtiler. 150 Kazak içlerinde kadın ve çocuklar olmak üzere Sagallo'yu ele geçirdi. Burası Tacura'ya yakın bir alandı ve başlarında Aşinof vardı. Bu macera iki amaç taşıyordu. Birincisi Yeni Moskova (*New Moscom*) yani Kızıldeniz'de bir koloni kurmak ikincisi ise Rus Kilisesi ile Habeş Kıpti Kilisesi arasında resmi bağlar gerçekleştirmektir.⁵⁸ Organizasyonun arkasında özellikle General Sergei D. Lermontov önemli bir yer tuttu. Kendisi Imperial Ortodoks Palestine Society'nin başındaydı. Bunun yanında Grand Duke Sergei Aleksandrovih de yer alıyordu. Bu hadisenin gerçekleşmesinde Aşinof kadar Paisy de çok istekliydik. Kendisi bunun için Odessa (Hocabey) ve Kafkasya'da birçok teşebbüste bulundu. Ayrıca maddi anlamda destek bulmaya çalıştı. Ancak en büyük destek Rus Ortodoks Kilisesi'nden geldi.⁵⁹

Ekim ve Kasım 1888'e kadar birçok insan ve destek Hocabey'e aktı. Denizciler kendi silahlarının bir kısmını Kazaklara teslim ettiler. Silahların bir bölümü Nikolaev'deki denizcilere ait silah depolarından tedarik edildi. Bu durum hakkında bilgi sahibi olmak isteyen Rus Dışişleri Bakanı Giers, durumu bölgedeki bir yardımcısına sorduğunda yardımcısı denizcilerin bu teşebbüsü

⁵⁵ Patrick J. Rollins, "Imperial Russia's African Colony", p. 438-439.

⁵⁶ Sergius Yakobson, "Russia and Africa: II", p. 164.

⁵⁷ Patrick J. Rollins, "Imperial Russia's African Colony", p. 441.

⁵⁸ Patrick J. Rollins, "Imperial Russia's African Colony", p. 432.

⁵⁹ Patrick J. Rollins, "Imperial Russia's African Colony", p. 441-442.

desteklediğini bildirdi. Tüm sıkıntılar içinde Aşinof istediğini elde etme noktasında zaman zaman sıkıntılar yaşıyordu. Yolculuk öncesinde bu defa Aşinof'un yardımına Vali General N. M. Baranov yetişti. Baranov sıkı bir milliyetçiydi. Bunun yanında Panislavistlere karşı oldukça sempatisi vardı. Baranov'un da gayretleri ile Çardan bir mektup almayı başaran Aşinof oldukça önemli bir engeli daha geçmişti. Ancak Çarın mektubunda Afrika'da koloni faaliyetlerini teşvik eden bir duruş bulunmuyordu. Baranov'a göre ise Afrika'da kurulacak bir koloninin ve o bölgede elde edilecek avantajların Rusya açısından çok büyük faydaları olacaktı.⁶⁰

Aşinof'a destek için Baranov, Dışişleri Bakanı Giers ile de görüşme yapmaya mecbur kaldı. Bu görüşmede de Giers, ısrarla teşebbüsün çok büyük riskler barındırdığını tekrarladı. Uzun süren tereddütlerden sonra Baranov bir şekilde Çarı da ikna edebileceği bir fırsat yakaladı. Uzun uzadıya bu girişimin faydaları üzerinde durdu. Ayrıca işler kötüye giderse bu noktada Kazakların kendi başlarına böyle bir işe giriştiği şeklinde bir çözüm bulunabilecekti. Benzer şekilde Paris'te de Vicomte de Constantin Fransa'nın itiraz etmesine mahal bırakmayacak fırsatları yakalamıştı. Kazakların hiçbir şekilde Rus hükümeti ile bağlantılı olmamaları ve girişimin sahiplenilmemesi de işler kötüye giderse Rusya'nın elini kuvvetlendirecekti. Kasım ayının sonlarına doğru ise yolculuk için tüm hazırlıklar tamamlanmış sayılırdı. Buna rağmen Aşinof, Constantin'den Fransız hükümetinin itiraz etmeyeceğine dair bir güvence almaya çalışıyordu. Bir yandan da İtalyanlar, İngilizler ve Almanlar duruma itiraz ediyordu. Fransa hükümeti IV. Yohanna'ya silah satamayacağını belirtse de Rusların buralara gitmesine dair herhangi bir itiraz ortaya koymuş değildi. Bu ortamda Aşinof ve beraberindekiler 10 Aralık 1888'de Hocabey'de yaklaşık 20.000 kişinin katıldığı bir uğurlama töreni ile denize açıldılar. Yolculuk başladıktan sonra Çar, Aşinof'a geri dönmeleri için bir yazı gönderdi. Ancak bu yazı bir şekilde Aşinof'a ulaşmadı ya da ulaştırılmadı.⁶¹

Osmanlı Devleti, Aşinof'un Kızıldeniz'e yönelik faaliyetlerinden ve bir koloni kurma düşüncesinden haberdar olduğu andan itibaren gelişmeleri takibe almıştır. Bu kapsamda Hocabey baş şehbenderi gelişmeleri İstanbul'a bildirmiştir. Baş şehbender gönderdiği yazısında, Obuk'taki Fransız arazisine yakın bir mahalde müstemleke tesisi maksadıyla Habeşistan'a gidecek Rus heyeti İstanbul ve İskenderiye'ye gitmek üzere Hocabey Limanı'ndan hareket eden Rusya kumpanyası vapurlarından *Kornilov* adlı vapura binerek hareket ettiğini bildirilmiştir. Yine devamında Aşinof adlı kimsenin Obuk'ta bir köy tesisine çalıştığı ve buna Yeni Moskova adını verdiği belirtilmiştir. Şehbender, bu heyetin Rusya'da dini kesimlerce desteklendiği kanaatindedir. Grubun içinde önde gelen bir papaz ile iki rahip ve bir başka din adamının riyasetinde kunduracı ve terzi gibi meslek erbaplarından oluşan 50 kişiden oluşan bir grup

⁶⁰ Patrick J. Rollins, "Imperial Russia's African Colony", p. 443-445.

⁶¹ Patrick J. Rollins, "Imperial Russia's African Colony", p. 446-448.

da oluşturulduğuna vurgu yapılmıştır. Kurulacak kolonide yetiştirilecek bazı bitkiler dahi tespit edilmiştir. Ayrıca 100 kadar gönüllü Kazak bu heyete dâhil olmuştur. Şehbender açıklamalarının devamında, beraberlerinde giden din adamının elde edilecek müstemlekedeki inşa olunacak bir kilise için iane talebini içeren bir beyannameyi Rus gazetelerinde daha sonra neşrettiği vurgulanmıştır. Şehbenderin tahminine göre geleceği pek de parlak olmayacak olan söz konusu teşebbüs, hükümet tarafından ve özet olarak Habeş kilisesinin Rus Ortodoks kilisesine tabiiyetini arzu eden Panislavist komiteler tarafından teşvik edilmektedir. Galiba adı geçen Aşinof ilk girişimlerinde başarılı olamamıştır. Başka kaynaklardan da öğrenildiğine göre Habeşistan heyeti şimdilik yalnız mezhebe bağlı bir maksada yönelmiş ise de ileride politika ve ticari hedeflere yönelebilecektir.⁶² Şehbenderden aldığı bilgilerle Osmanlı Devleti mesele hakkında kapsamlı bilgi sahibi olmuştur.

Hariciye Nezareti baş şehbenderden aldığı bu yazıyı 29 Aralık 1888'de Sadaret'e iletmıştır.⁶³ Sadaret makamı da kendisine ulaşan bu bilgiyi 31 Aralık 1888'de padişaha aktarmıştır. Sadrazam Kamil Paşa, Obuk'ta müstemleke tesisi maksadıyla Habeşistan'a gidecek olan Rus heyetinin Hocabey'den hareket ettiğine ve söz konusu heyetin gemilerden ibaret olduğuna ve diğer mevzulara dair Hocabey baş şehbenderliğinin tahriratını, Hariciye Nezareti'nin yazısıyla takdim etmiştir.⁶⁴ Böylece Osmanlı üst kademesi mesele hakkında bilgi sahibi olarak hadiseni gelişimini izlemeye başlamışlardır.

Aralık 1888'de Aşinof, 174 kişilik kadın ve çocuklardan oluşan söz konusu grubun başıydı. Bunlar Hocabey'den bir Rus gemisine binerek, Habeş topraklarında bir koloni kurmaya niyetlendiler. Bu grup keşişlerden, rahiplerden, maceracılar, evsizlerden, kaybedecek bir şeyi olmayanlardan ve Afrika'da yaşamaya istekli olanlardan oluşuyordu. Ocak 1889'un başlarında Aşinof, Afrika sahillerinde silahlandırılmış kuvvetleriyle karaya çıktı. Aşinof ve beraberindekiler birkaç gün sonra eski küçük bir kale olan Sagallo'yu ele geçirdiler. Burası Fransız sömürge alanına yakın Obuk'a bitişik bir yerdi. Aşinof hadiseler gelişirken bu teşebbüsünün Fransa ile ortaya çıkaracağı sonuçları düşünmeden hareket etti. Sagallo, *Yeni Moskova* olarak görülmeye başlandı ve burada bir Ortodoks kilisesi kuruldu.⁶⁵ Osmanlı makamları hadisenin gelişimini takip ederken zaman zaman gelen bilgilerde farklılıklar olabiliyordu.

Aşinof ve beraberindekiler bir şekilde Port Said'e kadar ulaştılar. Ancak yolculukları devam ederken özellikle İtalyanların ve özellikle Başbakan Crispi'nin ciddi itirazları oldu. Buna rağmen yolculuk devam etti. Bu yolculukla ilgili İtalyan ve Fransız gazeteleri çeşitli haberler yaptılar. Rus-Habeş ittifakı

⁶² Y.A.HUS. 220/66.

⁶³ Y.A.HUS. 220/66.

⁶⁴ Y.A.HUS. 220/66.

⁶⁵ Sergius Yakobson, "Russia and Africa: II", p. 165.

İtalyanları son derece rahatsız edecek bir gelişmeydi. Bundan dolayı Port Said'den itibaren bir İtalyan gemisi Süveyş Kanalı ve Kızıldeniz'de Rusları bir gölge gibi yakından takip etti. 17 Ocak 1889'da iki gemi Perim Boğazı'na girdi. Bu arada şiddetli bir fırtına çıktı ve İtalyan gemisi takibi bırakmak zorunda kaldı. 18 Ocak 1889'da ise Ruslar Tacura sahillerine ulaşmış oldu. Kazaklar bir süre sonra daha da ilerleyip Sagallo'ya hareket ettiler. Burası Mısırlıların yakın bir tarihte terk ettikleri bir kaleydi. Aynı zamanda oldukça elverişli bir yer sayılırdı. Bu hadise karşısında Obuk'taki Fransızlar girişimi protesto ettiler. Kazaklar Fransızların hemen karşısında yerleşmişlerdi ve Habeşistan'a ulaşmada önemli bir noktada bulunuyorlardı. Kazaklar bu protestolar karşısında burayı Tacura Sultanı Anfaî'den satın aldıklarını bildirdiler. İsrarlar devam ettiğinde de Aşinof tahliyyeyi reddetti ve Rus İmparatorundan başka bir otorite tanımadığını deklare etti. Bu durum ise bölgedeki Fransızları daha da kaygılandırdı.⁶⁶ Rusların Sagallo'ya yerleşmesi esnasında Aşinof maiyetinde bulunan birkaç yüz kişi Danakil kabilesine tesadüf edince aralarında bir savaş oldu. Danakil emiri yenilince bir anlaşma yapıldı. Danakil kabilesi bu anlaşmaya göre 32 kilometrelik bir sahayı Ruslara terk ediyordu.⁶⁷ Aradaki çarpışma esnasında Aşinof'un yanında 400 kadar asker varken yaklaşık 4.000 kişilik Danakil emirinin yenilmesinde Aşinof'un yanında bulunan 8 mitralyöz ile 500 tüfek Rusların kazanmasında önemli bir rol oynamıştır.⁶⁸

Osmanlı yazışmalarına göre, 15 Ocak 1889'da ise Hint denizindeki ve Kızıldeniz'deki bazı adalar bütün Avrupa'nın dikkatini çekmeye başlamıştır. Büyük devletler de buralara yerleşme gayretinde olmuşlardır. Bu kapsamda bir toplulukla birlikte Aşinof, İngiltere ve İtalya'nın da tepkisine rağmen birtakım faaliyetlere girişmiş ve bu iki devlet kendisine karşı tedbirler almak durumunda kalmıştır. Aşinof'un Kızıldeniz sahillerine inmek niyetinde bulunduğu dair birçok telgraf bütün Avrupa'ya dağıtılmıştır. İtalya'nın bir savaş gemisi Aşinof'u takip etmektedir. Bu mesele birçok kesimde merak uyandırmıştır. Nihayet Aşinof'un Kızıldeniz'i geçerek Aden Körfezi'ne gideceği ve Tacura Burnu adlı mahalde Fransızların Obuk adlı müstemlekeleriyle yan yana ikamet etmek üzere olduğuna dair telgraflar gelmiştir. Tacura Burnu'ndan Habeşistan'a kadar yol yaklaşık 325 kilometreye yakındır. Aşinof şimdiye kadar hiçbir hususta askeri işlere girişmemiştir. Yanındakiler dahi kendisinden farklı değillerdir. Önlerinde uzak ve zorlu bir iklim bulunmaktadır. Sayıca az olmaları durumu güçleştirmektedir. Ancak İngiliz ve İtalyan gazeteleri gerçekten ürkmüştür. İngiliz ve İtalyan gazeteleri söz konusu teşebbüse hiçbir mana verememektedirler. İngilizler ve İtalyanlar Afrika'da başarısızlıkla sonuçlanan

⁶⁶ Patrick J. Rollins, "Imperial Russia's African Colony", p. 448-449.

⁶⁷ Y.PRK.TKM. 13/5 (1305.Z.27); Durmuş Akalın-Selim Parlaz, XIX. *Yüzyılda Doğu Afrika'da Osmanlılar ve İtalyanlar*, s. 261.

⁶⁸ Y.PRK.TKM. 13/5 (1305.Z.27); Durmuş Akalın-Selim Parlaz, XIX. *Yüzyılda Doğu Afrika'da Osmanlılar ve İtalyanlar*, s. 261.

bazı teşebbüslerden dolayı o taraflara gerekli olan kuvveti gönderememektedirler.⁶⁹ Osmanlı yetkilileri uluslararası mecraya akseden bu bilgileri elden geldiğince toplayarak İstanbul'a iletme noktasında hassas davranmışlardır.

Osmanlı Devleti'nin Londra Sefareti, Aşinof ile ilgili gelişmeleri yakından takip etmiştir. 19 Ocak 1889'da Londra Sefareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 25 numaralı tahriratın tercümesinde, Kazak Aşinof tarafından Hocabey'de tertip olunan askerî ve mezhebî bir mahiyeti içeren heyet, Habeşistan'a gitmek için Kızıldeniz sahillerine işleyen vapurlardan birine binerek Hocabey Limanı'ndan hareket etmiştir denilmektedir. Yine tahrirata göre Londra'ya gelen haberlerde söz konusu heyet bir general veya miralay rütbesinde bir büyük subay ile 20 subay, 1 piskopos, 10 rahip ve 120 kadar papazdan oluşuyor. Bu papazlar askerlere mahsus şekilde bulunup bunların eski askerler sınıfından toplanmış olmaları ihtimali vardır. İngiltere makamlarının hadiseden haberi olup olmadığı sorulduğunda, Sir Evelyn Baring'den buna dair bazı haberler geldi denilmektedir. Londra Sefiri ayrıca, Kazaklar Obuk adlı mahalle gitmek niyetindedirler. Fakat Fransa hükümeti bunların karaya çıkmalarına hiçbir şekilde müsaade olunmaması noktasında kesin emir vermiştir. Kazaklar şimdilik Sevakın'de bulunuyorlar. İngiliz makamları gidişlerine gerekçe olarak subay ve öğretmenlere ihtiyacı olan Habeşlilere yardım maksadında olduklarını ifade ediyorlar diye açıklama yapmıştır. Açıklamalarına, Kazakların bindiği Avusturya vapuru bir İtalya savaş gemisi tarafından dikkatle takip edilmektedir. Kazakların işgal altında tuttıkları sahilin diğer bir noktasında karaya çıkmalarına İtalyanlar tarafından cebir yoluyla engel olunacağı tahmin edilmektedir. Zannıma göre İngiltere Dışişleri Bakanlığı bu konuda aldığı malumatı İtalya hükümetine tebliğ etmiştir. İtalyan hükümeti bu garip sevkîyat ile bunun doğuracağı sonuçlardan son derece telaşa kapılmıştır bilgilerini de ilave etmiştir.⁷⁰

Londra Sefareti'nden gönderilen yazı 3 Şubat 1889'da Hariciye Nazırı tarafından Sadaret'e ulaştırılmıştır. Obuk'taki Fransız arazisine yakın bir mahalde müstemleke tesisi maksadıyla Habeşistan'a gidecek olan Rus heyetinin İstanbul ve İskenderiye'ye gitmek üzere Hocabey'den hareket eden *Kornilov* adlı Rus vapuruna bindiklerini ve heyetin gemilerden mürekkep olduğunu bildirmiştir. Söz konusu heyet reislerinden Miralay Aşinof'un 2.000 kişiye yetecek silah ve mühimmatı ne şekilde Habeşistan'a götürmeye muvaffak olduğunu ve bazı ifadeleri içeren Hocabey baş şebenderliğiyle Sivastopol şebenderliğinden alınan iki kıta tahriratın tercümeleri 29 Aralık 1888 ve 13 Ocak 1889 tarihli yazıyla takdim edilmiştir. Bu yazılar 19 Ocak 1889'da Sadaret'e ulaştırılmıştır.⁷¹ 8 Şubat 1889'da da Sadrazam Kamil Paşa, gelişmeleri

⁶⁹ Y. PRK. TKM. 14/23.

⁷⁰ Y. A. HUS. 222/29.

⁷¹ Y. A. HUS. 222/29.

padişaha aktarmıştır. Padişaha iletilen haberde, Obuk'taki Fransız mevkiine yakın bir mahalde müstemleke tesisi maksadıyla Habeşistan'a gitmek üzere Hocabey'den hareket eden Rus heyetinin Tacura'da Fransa himayesine tabi bir aşiret arazisinden karaya çıkarak Habeşistan'a doğru gittiği bildirilmiş ve bu konuda bazı ifadeleri içeren Londra Sefareti'nden gönderilen yazı Hariciye Nezareti'nin tezkeresiyle takdim edilmiştir.⁷² Gelen bu bilgiler Osmanlı makamlarını da rahatlatmış, İngiltere'nin bu işe taraftar olmaması bundan sonra izlenecek politikaları kolaylaştırmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Londra Sefareti gelişmeleri özellikle takip etme noktasında yoğun mesai harcamıştır. Hariciye Nezareti'ne 26 Ocak 1889'da Londra Sefareti'nden gönderilen 31 numaralı tahriratın tercümesinde, özel kaynaklardan alınan telgraflara göre bu ayın 19'u tarihli ve 25 numaralı tahriratta mevzu bahis olan Aşino'nun yolculuk heyeti Tacura yakınında Fransa himayesine tabi küçük bir aşiret reisinin arazisinde karaya çıkmaya muvaffak olmuştur. Daha sonra Habeşistan'a doğru gitmiştir. Söz konusu heyet kendisini takibe memur olan İtalyan Avirof Vapur'uyla Tacura sularındaki bir Fransız savaş gemisinin takibinden kurtulmuştur. Ardından alınan malumata göre heyetin tahminen 150 kişiden oluştuğu öğrenilmiştir. Bunlar silah ve mühimmat yüklü oldukları gibi beraberlerinde iki adet dağ topu bulundurmaktadırlar. Aşino'la yakınları hakkında şimdilik mevcut olan malumat bundan ibaret ise de bunların hareket ve eylemleri dikkatle takip olunmaktadır.⁷³ Hadisenin takibi noktasında Londra Sefareti aracılığı ile elde edilen bilgiler son derece önemli olmuştur. Bu bilgiler sayesinde konuyla ilgili daha ayrıntılı malumat elde edilebilmiştir.

Londra Sefareti'nden alınan haberler 6 Şubat 1889'da Hariciye Nazırı tarafından Sadaret'e yazılmıştır. Nazır, Obuk'taki Fransız mevkiine yakın bir mahalde müstemleke tesisi maksadıyla Habeşistan'a gitmek üzere Hocabey'den hareket eden Rus heyeti hakkında Londra'ya gelen ihbarı ve bu konuda yapılan açıklamaları Hariciye Nezareti'ne 3 Şubat 1889'da göndermiştir. Buna göre söz konusu heyetin Tacura'da Fransa'ya tabi bir aşiret arazisinden karaya çıkarak Habeşistan'a doğru gittiğini ve bu konuda bazı ifadeleri içeren yine sefaretten gönderilen 26 Ocak 1889 tarihli ve 31 numaralı tahriratın tercümesi takdim edilmiştir.⁷⁴ Ardından bu haberler Sadrazam Kamil Paşa'ya ulaştırılmış ve o da Obuk'ta müstemleke tesisi maksadıyla Habeşistan'a giden Rus heyeti hakkında Londra'ya gelen ihbarı ve diğer hususları Londra Sefareti'nden alınan yazılarla Hariciye Nezareti'nin tezkeresiyle padişaha takdim etmiştir.⁷⁵ Padişaha ulaştırılan bilgiler her ne kadar Rusya'ya karşı bir diplomatik teşebbüse dayanak teşkil etmemiş ise de Doğu Afrika sahillerini kendi arazisi olarak gören Osmanlı Devleti için hassas bir konu olmaya devam etmiştir.

⁷² Y. A. HUS. 222/29.

⁷³ Y.A.HUS. 222/13.

⁷⁴ Y.A.HUS. 222/13.

⁷⁵ Y.A.HUS. 222/13.

Aşinofun Kızıldeniz'de bir koloni kurmaya dönük teşebbüsleri sadece Hocabey ve Londra'da takip edilmekle kalmamış Mısır'dan konuyla ilgili toplanan bilgiler İstanbul'a aksettirilmiştir. 29 Ocak 1889'da Mısır fevkalade komiseri Gazi Ahmed Muhtar Paşa İstanbul'a bir yazı göndermiştir. Yazısında,

“Sizce verdiğim haberdan önce tarafıma gelmiş olan Rusya'nın Mısır konsolosuyla Kazak tayfesinden Aşinof eliyle Habeş'e gitmek üzere Tacura'ya çıktıkları geçen hafta arz olunan 200 nefer Rusyalının hareketlerinin hedefi üzerine sobbet edilmiştir. Sobbet esnasında konsolos, devletinden aldığı resmi emirde bu adamların seyahatlerinin Rusya tarafından siyasi ve ticari kesinlikle bir emele ve maksada bağlı olmadığını beyan etmiştir. Konsolos ayrıca bu adamların kendi hesaplarına hareket eden bir alay haktan ibaret olduğunu bildirmiştir. Bu hale göre Aşinof serseri güruhundan olmak münasebetiyle kendisine bazı işsiz güçsüz adamların dabi refakat etmiş oldukları anlaşılmıştır. Konsolos ortaya çıkan ürküntü üzerine durumu Fransa ve İngiltere konsoloslarına dabi söylemiştir. Bu kalabalık Kızıldeniz'de bulunan Obuk iskelesine çıkmak istemişlerse de öyle silahlı bir heyetin oraya çıkmasına Fransızlar muhalefet etmiş olduğundan yine Fransa işgalinde olan Tacura'ya çıktıklarının işitildiğini hikâye etmiştir. Bu kadar halkın masrafının epeyce bir meblağa varmasından dolayı bunun nasıl temin edildiğini sormam üzerine cenaben Afrika'da bir ticaret mevkiî aramak zorunda olan tüccarların Moskova'da bulunan komitesi bunlara masrafça yardım etmiş ve hatta vapur ücretinden dabi bir miktar borçları kaldırdığını söylemiştir. Rusların maksatlarını saklamaktaki meslek ve maharetlerine göre böyle şeylerin ehemmiyetsizliği açık ise de faydası olabileceği kabilinden bu bilgiler İstanbul'a aktarılmıştır” demmiştir.⁷⁶

Aşinofun hareketi Osmanlı Devleti'ni son derece rahatsız ettiğinden ve konuyla ilgili çok fazla da bilgi olmadığından gazetelerde çıkan haberler de takibe alınmıştır. Çıkan haberlerde ilgi sadece Aşinof üzerine yoğunlaşmamış Rusya'nın hareketleri de dikkatle takip edilmiştir. 3 Şubat 1889'da Londra'da basılan “Globe” gazetesinden yapılan tercümede, Karadağ prensiyle vekillerinden Petersburg tarafından düşünülen Balkan ittifakına dair Viyana'da Ekspenç Telegraph Company'e verilen malumatta birkaç sene önce Romanya'nın şiddetli itirazıyla tehir edilen tasavvurun bu defa Rusya'nın desteği ile talep edileceği belirtilmiştir. Bu ittifaka Yunanistan ve Sırbistan Ortodoks ittifakı unvanıyla bir ittifak teşkil edeceklerdir. Bu ülkeler aralarında savaş yapmayıp herhangi bir sıkıntı olduğunda beş ülkeden oluşan hakem komisyonuna aktarmayı düşünmektedirler. Eğer bu ittifaktaki devletlerden biri Hristiyan bir devlete saldırmaz ancak kendisi bir saldırıya maruz kalır ise diğer Balkan devletleri kendisine yardım edeceklerdir. Bu devletler aralarında birleşip Rusya'nın himayesinde olmayı kabul ederlerse Avusturya ve İngiltere'nin ciddi tepkisiyle karşılaşılması muhtemeldir. Bu oluşuma Avrupa'da bulunan Osmanlı topraklarındaki Ortodoksların da desteğini kazanma ihtimali vardır.⁷⁷ Balkan meselelerinde de Rusya'nın dini hassasiyetleri ön planda tuttuğu dikkat

⁷⁶ Y.EE. 130/131.

⁷⁷ Y.PRK.TKM. 14/39.

çekmektedir. Aynı şekilde Afrika'da girişilen maceranın dini boyutu o dönem Rus siyasetinin ana merkezi hakkında bilgi vermektedir.

Benzer şekilde 6 Şubat 1889'da Daily Telegraph gazetesinde yer alan haberlerin tercümesinde, Viyana'dan 5 Şubat 1889'da alınan haberlere ve Roma'dan gelen bir telgrafa göre Aşinof ile yanındakiler Fransa müstemlekelerinden Tacura'ya çıkmışlardır. Aşinof'un yanında 200 kadar Kazak bulunmaktadır. Bu seyahatte bulunan misyonerlerden birisi gazetelere intikal eden yazısında, "*Paralarımız olmadığı halde büyük bir işe teşebbüs etmişizdir. Yalnız bir miktar pek simatımız var ise de tevekkül etmekteyiz. Ortodoks ve mukaddes Rusya'mız fedakâr evladını terk etmeyecektir*" demiştir. Aynaroz'da 8.000 kadar silahlı ruhbanla adeta bir kale teşkil olunduğu gibi Aşinof'un fikirleri dahi askeri bir mevki tesisi üzerinedir. Aynaroz'da bir kolorduya yetecek kadar mühimmat ve erzakın olduğu herkesin malumudur. Aşinof'un seferi kendi marifetiyle tertip ettiğine dair olan rivayet pek gerçek değildir. Bu sefer heyeti Rusya ile Habeş kralı arasındaki görüşmelerden sonra ortaya çıkmıştır.⁷⁸ Gerek misyonerin gazetelere düşen yazısı gerekse de ortaya çıkan beklenti Rusya'nın bu teşebbüse sahip çıkacağı üzerinedir. Ancak bekledikleri destek açık bir şekilde gelmeyecektir.

Bu gelişmeler karşısında İtalyanlar bölgede müttefik oldukları İngiltere'ye döndüler. İngilizler de Fransız makamları sıkıştırmaya başladı. Ortaya çıkan karışıklıkla birlikte Rus hükümeti bu macerayla herhangi bir bağlantısı olmadığını açıkladı. Rus Dışişleri Bakanı Giers, Fransız elçiye yaptığı açıklamalarında bu işin Aşinof ve Paisy'nin tertiplemediği bir teşebbüs olduğunu belirtti. Aşinof için tek sıkıntı Fransızlar ile ortaya çıkacak problem değildi. Bir yandan da yerlilerle uğraşması gerekti. Bunun yanında yiyecek-içecek ve benzeri malzeme tedariki noktasında bazı problemler ortaya çıktı. Ayrıca bir süre sonra Aşinof'un liderliğine karşı başkaldırmalar başladı. İki defa böyle bir hadise gerçekleşti ve bu gruplar Obuk'taki Fransızlara sığındılar. Aşinof'u ilk terk edenler onu gaddarlık ve rüşvetçilikle suçladılar. Aynı zamanda yerlilere karşı tavırlarını da eleştirdiler. İkinci grup ise Fransızlara karşı yaklaşıma karşı çıktı. Bu gruptakiler Paisy'e saldırdılar. Bu hadiseler Fransızların Aşinof'a karşı daha da açık tepki göstermesini kolaylaştırdı.⁷⁹

Sagallo'da yaşanan gelişmelerden sonra durum Fransa'ya intikal etti. Aşinof hadiselerin merkezinde yer alıyordu. Bu nedenle de Rus Dışişleri, Paisy'nin dini misyonunu da desteklememe kararı aldı. Gelişmeler üzerine bir Fransız kruvazörü ve 3 gambot Sagallo'ya doğru harekete geçti. Fransızlar 17 Şubat 1889'da Ruslara ultimatom verdiler ancak Aşinof bunu reddetti. Fransız yetkili gerekli uyarıları yaptığı halde Aşinof geri adım atmayınca Fransızlar ateşe başladılar. Fransızlar kısa bir süre ateş ettikten sonra Kazaklar mücadeleyi devam ettiremeyecek duruma geldiler. Bazı sıvası yapılmamış binalarda yangın

⁷⁸ Y.PRK.TKM. 14/39.

⁷⁹ Patrick J. Rollins, "Imperial Russia's African Colony", p. 449-450.

çıkı. Kaledeki Kazaklardan 20'si yaralandı ve 5'i de hayatını kaybetti. Bunlardan ikisi çocuk ve üçü kadındı. Hayatını kaybeden kadınlardan biri de Aşinof'un ifadesine göre doğum yapmak üzereydi. Bu hadiseden hemen sonra Fransızlar, Rus maceracıları Rusya'ya göndermeye karar verdiler. Sagallo Savaşı'yla Rusların Doğu Afrika'da bir Rus kolonisi kurma hevesi de son bulmuş oldu.⁸⁰

3. Aşinof'un Başarısız Olması ve Rusya'ya Dönüş

Aşinof ve beraberindekiler Cibuti'de bir koloni kurmayı çok istemelerine rağmen hayata geçiremediler. Fransa'nın gösterdiği direnç karşısında tutunamayınca Fransızlar tarafından yakalandılar ve Rusya'ya gönderildiler. Aşinof ve yanındakilerin Rusya'ya götürülmesi sırasında Osmanlı boğazlarından geçişle ilgili talepler Osmanlı makamlarına ulaşmaya başladı. 4 Mart 1889'da Hariciye Nazırı, Sadaret'e gönderdiği yazısında durumu açıklamıştır. Buna göre, Rus sefaretî maiyetinde bulunan Pesesevaye vapurunun Çanakkale'ye giderek birkaç saat kaldıktan sonra İstanbul'a döneceği ve oradan Hocabey'e gideceği ve Hocabey'den tekrar İstanbul'a geleceği beyan edilerek boğazlardan geçişi için müsaade istenmiştir. Bunun üzerine Rus sefaretine bu vapurun ne için gideceği sorulmuştur. Sefaret yetkilileri söz konusu vapurun Rusya hükümetinin onayı ve malumatı olmaksızın Afrika'da müstemleke tesisi maksadıyla Obuk tarafına giden ve daha sonra Fransızlar tarafından yakalanıp Ruslara teslim edilen Aşinof'u yakınlarıyla beraber hapis oldukları Jabian adlı beylik gemisinden alarak kontrol altında Hocabey'e götürmeye memur olduğunu belirtmişlerdir.⁸¹ Durum Osmanlı Devleti için önem arz ettiğinden konuyla ilgili görüşmeler hemen başlamıştır.

Konuyla ilgili açıklamayı Hariciye Nazırı aynı gün Sadaret'e göndermiştir. 4 Mart 1889'da Sadrazam Kamil Paşa, Rus sefaretî maiyetinde bulunup Çanakkale ve daha sonra Hocabey'e gideceği ve Hocabey'den tekrar buraya geleceği beyanıyla boğazlardan geçmesine ruhsat verilmesi istenen vapurun izin isteğini padişaha iletmiştir. Çok geçmeden padişah tarafından da müsaade edilmiştir.⁸² Konu gündeme geldikten sonra hadisenin gelişimi ile ilgili padişah ayrıntılı malumat sahibi olmak istemiştir. Bunun üzerine Hariciye Nazırı ve Sadrazam Kamil Paşa tarafından gelen bilgiler toplanarak Besim Bey vasıtasıyla padişaha sunulmuştur.⁸³

Rusya'nın İstanbul'daki elçilik görevlilerininin Aşinof ve beraberindekileri alma isteğiyle ilgili Hariciye Nezareti'ne tekrar bir bilgilendirme olmuştur. Gelen bilgileri Hariciye Nazırı 9 Mart 1889'da Sadaret'e göndermiştir. Verilen malumat Rus sefaretî maiyetindeki Pesesevaye vapurunun Aşinof'u alıp

⁸⁰ Patrick J. Rollins, "Imperial Russia's African Colony", p. 451.

⁸¹ Y.A.HUS. 223/1.

⁸² Y.A.HUS. 223/1.

⁸³ Y.A.HUS. 223/1.

Hocabey'e götürmek üzere Çanakkale'ye gideceği hakkında Rus sefaretinden verilen malumat 4 Mart 1889 tarihli tezkereyle bildirilmiştir. Görüşmeler esnasında Rusya maslahatgüzarı Mösyö Onuz, Aşinof ile beraber Salı günü Çanakkale'ye gelip adı geçen Pesesevaye vapuruna binecek silahsız şahısların 36 neferden ibaret olduğunu bildirmiştir. Aşinof'un erkek ve kadın ile yaklaşık 140 nüfusa varan yanındakilerden bazılarının dahi şimdilik silahsız olarak bu Çarşamba günü İstanbul Boğazı'ndan geçmesi lazım gelen Çihaçev adlı Rus posta vapurunda bulunacaklarını hikâye etmiştir.⁸⁴ Konuyla ilgili gelişmeleri Sadrazam Kamil Paşa, aynı gün yani 9 Mart 1889'da padişaha aktarmıştır. Verilen bilgilerde, sefaret maiyetindeki Pesesevaye vapuruna binecek silahsız şahısların 36 neferden ibaret olduğunu ve Aşinof'la diğer yanındakilerin dahi yine silahsız olarak Çihaçev adlı Rus posta vapurunda bulunacaklarını Rusya maslahatgüzarlığının ifade ettiğine dair Hariciye Nezareti'nin tezkeresi takdim edildi⁸⁵ denmiştir.

Söz konusu teşebbüs hadiselerine çok yakın bir yer olan Yemen'den de takip edilmiştir. 10 Mart 1889'da Yemen valisinden Yıldız Sarayı'na bir telgraf gönderilmiştir. Buna göre, Zeyla'nın kuzeyinde Tacura taraflarına bu hafta 400 Rus askerinin geldiği ve Zeyla'da şimdiye kadar bulunmakta olan İngilizler tarafından teveccühle indirilerek, muhafız olarak Mısır tarafından daha önce orada bulundurulmuş 10 nefer Sudanlı asker gönderildiği gibi sancak direğini dahi kestikleri haber alınmıştır.⁸⁶ Gelen bu bilgiler Rusların bölgedeki varlığının Osmanlı Devleti tarafından hassas bir şekilde takip edildiğini göstermektedir. Bu noktada uzun süre bölge üzerinde söz sahibi olan Yemen Vilayeti de meselenin gelişimini gözlemiştir.

Aşinof ve beraberindekilerin başarısız olmasından sonra Osmanlı Devleti durumu ilgili gelişmeleri tekrar gözden geçirmiş ve olayın mahiyeti anlaşılmaya çalışılmıştır. Buna göre Hariciye Nezareti'ne 3 Nisan 1889 tarihiyle Sivastopol şehbender vekâletinden gelen 25 numaralı tahriratın tercümesinde, Aşinof ile rahip Paisy'nin teşebbüsleri Sagallo'da Fransa hükümetinin cebir kuvvetiyle neticesiz kalmış ve Rus hükümeti dahi Aşinof ile yanındakilerin kendi hesaplarına göre hareket ettiklerini beyan etmiştir. Aşinof ile rahip Paisy'nin burada tutuldukları 29 Aralık 1888 tarihli tahriratta yer almıştır. Şöyle ki Aşinof'un teşebbüsünde Rus hükümeti tarafından epeyce yardım edildiği şüphesizdir. Zira zapt edilen silahlar Nikolayif tersanesinden alınmış ve Rus kumpanyasının Galata'da bulunan gemisinde bir müddet saklanmıştır. Amiral Şisnakof, Aşinof'un teşebbüsünde başarılı olduğu takdirde Mösyö Giers müstesna olmak üzere tüm yakınları tarafından yardımda bulunulacağını vaat etmiştir. Yalnız Mösyö Giers, Aşinof'u kabul etmek istememiştir. Hatta

⁸⁴ Y.A.HUS. 223/13

⁸⁵ Y.A.HUS. 223/13.

⁸⁶ Y.PRK.UM. 14/36.

kendiliğinden hareket ettiği Mösyö Giers tarafından beyan edilmemiştir. Ayrıca Amiral Oburi'nin Sagallo'yu topa tuttuğu haber alınmıştır. Aşinof'un gerçek durumu söylememesi için tutuklandığı iddia ediliyor. Rus hükümeti Sagallo'da meydana gelen hadise hakkında bir jandarma miralay marifetiyle burayı tahkik ettirmiştir. Söz konusu tahkikat Paris kabinesine bir ihtar değil yeniden bu şekilde teşebbüslere karşı bir malumat edinme şeklinde olduğu sanılıyor. Aşinof resmen Kafkasya'ya ikamete mecbur edilecektir. Habeşistan kralına karşı yapılan taahhütleri yerine getirmek için tekrar Habeşistan'a kesin olarak gitmek üzere hanımı Panislavist komitelerine müracaat için Moskova'ya gitmiştir. Burada tüm kara askeri ve denizciler Amiral Oburi tarafından alınan tedbirleri yerine getirmekte ve Petersburg kabinesinin Aşinof'un teşebbüsünde tek başına olmadığını bildiklerinden hükümetin takip ettiği hareketinden dolayı memnuniyetsizliklerini ifade etmektedirler. Sonuç olarak Sagallo'nun topa tutulması hususu yeniden bir takım sevkiyat icrasından başka hiçbir neticeyi sağlamayacağı açıktır⁸⁷ diye ifade edilmiştir.

İstanbul'a gelen haberler 24 Nisan 1889'da Hariciye Nazırı tarafından Sadaret'e gönderilmiştir. Aşinof ile rahip Paisy'nin Obuk'ta Fransız arazisine yakın bir mahalde müstemleke tesis maksadıyla icra ettikleri teşebbüslerin Sagallo'da Fransa hükümetinin cebir kuvvetiyle neticesiz kalması nedeniyle Rus hükümeti bunların kendi hesaplarına hareket ettiklerini beyan etmiştir. Bu konuda bazı ifadeleri içeren Sivastopol şebender vekâletinden 3 Nisan 1889 tarihli ve 25 numaralı tahriratın tercümesi takdim edilmiştir.⁸⁸ 25 Nisan 1889'da ise Sadrazam Kamil Paşa, Aşinof ile rahibin Obuk'taki Fransız mevkiine yakın bir mahalde müstemleke tesisi maksadıyla icra ettikleri teşebbüslere dair Sivastopol şebender vekâletinden alınan tahriratın tercümesi ile Hariciye Nezaretî'nin tezkeresini takdim etmiştir.⁸⁹ Bu şekilde elde edilen bilgiler ve duyular Hariciye Nezaretî'ne ve Hariciye Nezaretî'nden de Sadaret'e aktarılmaya devam etmiştir.

Gelişmeler devam ederken Almanya'nın durumu da Kızıldeniz ve Afrika'daki hesaplara etki edebilecek noktada olmasından dolayı İstanbul'da üzerinde durulan işlerden biri olmuştur. Almanya Dışişleri Bakanı Bismarck'ın Londra'ya gelmesi kraliçeyi ziyaret etmek üzere seyahat tasavvurunda bulunan Alman İmparatorunun ne yolda kabul edileceğini anlamak için sefaretten daha önce arz olunmuştur. Ancak bir dereceye kadar rivayet olunduğuna göre Bismarck'ın, Zengibar işleri hakkında dahi Lord Salisbury ile müzakerelerde bulunacağı düşünülmektedir.⁹⁰ Almanya'nın her ne kadar bu dönemde Cibuti üzerinde bir etkisi olmasa da Fransa ve Rusya ile olan ilişkisinin bölgedeki

⁸⁷ Y.A.HUS. 224/85.

⁸⁸ Y.A.HUS. 224/85.

⁸⁹ Y.A.HUS. 224/85.

⁹⁰ Y.PRK.EŞA 9/29.

gelişmelere tesir etme ihtimali söz konusudur. Zira bu dönemde Fransa'nın Rusya'ya büyük mali yardımda bulunabileceği anlaşılmış ve Rusya ile Fransa, Alman düşmanlığı karşısında birbirlerine yaklaşmışlardır. Fransa da bu dönemde Rusya'ya büyük miktarlarda borç para verecektir. İki devleti birbirine en çok yaklaştıran ise Almanya tehdididir.⁹¹ Bu nedenle Osmanlı Devleti, Almanya'nın diplomatik hareketlerini yakından takip etme ihtiyacı hissetmiştir.

Aşınofun teşebbüsü sırasında tekrar ön plana çıkan ve Osmanlı Devleti'nin ısrarla protesto ettiği Musavva'nın işgali ve İtalyan varlığı daha nazik bir hal almıştır. 19 Mayıs 1889'da Hacı Ali Beyefendi'ye gönderilen bir yazıda, İtalyanların bazı hareketlerine dair hilafet makamına bir yazı sunulmuştur. Buna göre, Dışişleri Bakanı Mösyö Giers özel olarak İtalyanların küstahça hareketinden bahsetti. Her ne kadar sözü resmiyet dairesinden çıkaracak şekilde bulunmuş ise de durumun padişaha bildirileceğinden şüphe yoktur. Kızıldeniz sahilinde güç kazanmak ve güya Osmanlı Devleti'ni tehdide muktedir olabileceğini ilan ile itibarını arttırıp iş görmek maksadıyla geçen sene Cidde'de yaşanan bir vukuatı tekrarlamıştır. Ayrıca İtalya'nın bölgeye savaş gemisi gönderilmesiyle mahalli hükümeti ve zımnen Osmanlı Devleti'ni tehdit etmek istemiş olduğu hikâyeleriyle uzun uzun tafsil ettikten sonra takriben hemen ardından beyanını açıklamıştır. Osmanlı Devleti sorunu çözmeye hazırdır. Fakat İtalyan savaş gemisi derhal Cidde'den çıkmadıkça böyle bir tahkikat sözünü dinlemesi bile muhtemel değildir. Savaş gemisi tarafından –velev ki ehemmiyetsiz olsun- meydana getirilecek her nevi düşmanca hareket Osmanlı Devleti nazarında bir savaş gibi muamele telakki olunur diyerek milletler ve devletler arası hukuka mugayir olan böyle bir hareket şiddetle protesto olunacak yerde bilakis desteklenmiştir. İtalya'nın İstanbul elçisi Baron Bilan bu teşebbüse iştirak etmiş ve dönüşünde büyük bir lütufla muamele görmüştür. Padişahın nezaket ve lütfunu bilmeyen yoktur. Böyle bir muameleyi müteakiben Baron Bilan'ın böyle bir iltifata tabi olması İtalya'da ve belki Avrupa'nın diğer yerlerinde bile yoktur. Sözün özü Osmanlı Devleti'ni sıkıştırmadıkça nüfuz kazanmanın mümkün olamayacağını Mösyö Crispi açıktan açığa söylemekte ve bu suretle dostluk iddia ettiği bir devletin yakınlığına dokunmaktan çekinmemiştir.⁹²

Gerçi Osmanlı Devleti barışı muhafaza etmek ve dostluğunu göstermek maksadıyla küçük meseleleri büyütme istemediğinden devletler arasındaki muameleye aykırı olsa bile tahammül etmekte olduğunu dost devletlerin takdir edeceğine düşünmüştür. Ancak her karışıklıktan fırsat kapmak fikrine düşmüş bir devlet için böyle bir cürete sebep verip Yanya olayını müteakip Cidde Olayı'nı icat ettiği gibi o biter bitmez Kandiye'de bir mesele daha çıkarmaya ve

⁹¹ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Taribi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, TTK Basımevi, Ankara, 1987, s. 362-363.

⁹² Y.PRK.EŞA. 9/68.

o da biter ise okullar için Trablusgarb'da yeni meseleler icat etmeye hazırdır. Sonuçta iyi niyete bağlı olarak gösterilen tahammüller İtalya tarafından zaaf eseri olarak görülmüştür.⁹³ Şinasi Bey tarafından gönderilen bu malumatlar Osmanlı Devleti'nin bölgede Rusların girişiminden ziyade İtalya'nın Musavva'yı işgaliyle uğraştığını göstermektedir. Osmanlı makamlarına göre bölgede Osmanlı Devleti'nin hukukunu görmezden gelerek gerçekleştirilen işgaller, başka sorunlar çıkarmakta ve Aşinof gibi maceraperestlerin iştahını kabartmaktadır. Meseleyi ortadan kaldırmak için buradaki İtalyan varlığının ortadan kaldırılması gayretleri kendisini göstermektedir.

Musavva meselesi ve İtalya'nın Doğu Afrika'ya yerleşme gayreti Osmanlı Devleti'nin uğraştığı meselelerden olmuştur. Bu başlıklarla ilgili 14 Ağustos 1889'da Hariciye Nazırı Sadaret'e bir yazı göndermiştir. Yazısında, Rusya baş tercümanı Mösyö Ivanof'un Musavva meselesi hakkında sefiri namına sözlü olarak icra ettiği tebligat açıklanmıştır. Şöyle ki Musavva'nın kesinlikle zapt edilmeyeceği Petersburg'daki İtalya elçisi tarafından Rusya kabinesine tebliğ olunmuştur. Bunun üzerine Dışişleri Bakanı Mösyö Giers Rus kabinesinin eski anlaşmaların ilanından dolayı hiçbir şekilde itirazı yoksa da bu husus asıl Musavva işine tabi tali bir mesele hükmünde cevap vermiştir. Daha önce İtalya tarafından Sudanlılara karşı Musavva'nın asayişinin temini ve tüccarlarının menfaatinin muhafazası için işgal edildiği zaman dahi Rusya bu maksadın çözümünün Mısır'a ve Osmanlı Devleti'ne ait olduğunu beyan etmiştir. Osmanlı Devleti dahi o vakit İtalyanların hareketlerini protesto ederek padişahın hukukuna vurgu yapmıştır. Gerçi o zamandan beri Osmanlı Devleti sessiz kaldığından Musavva'da hükümetin idaresini yeniden kurmak mümkün olamamıştır. Ancak bu durumdan Osmanlı Devleti'nin haklarından feragat ettiği anlamı çıkarılmamalıdır. Tanzim olunan Süveyş Mukavelesinde Kızıldeniz'in doğu sahillerindeki Osmanlı Devleti'nin varlığının açıklığa kavuşturulması düşünülmüştür. Bu mukaveleye Mösyö Crispi'nin vermek istediği hüküm ve mana gerçeğe uygun değildir. Rusya Roma'daki elçisine, Mösyö Crispi'yle yukarıdaki düşünceler etrafında görüşme yapması için yetki vermiştir. Musavva civarında olan Zula noktası dahi Osmanlı'ya ait olduğu halde ahali istiyor diye İtalya tarafından işgal edildiğinde, İtalya Dışişleri Bakanlığı Petersburg kabinesine bir nota dahi tebliğ etmiştir. Ancak Rusya buna henüz cevap vermemiştir. Mösyö Giers, Osmanlı Devleti'nin bu husus hakkındaki tebligatı ne suretle telakki ettiğini bilmek arzusundadır. Tercümanın yaptığı tebligatına cevaben Rusya'nın bu beyanatına teşekkürle beraber İtalya'nın Musavva meselesinde tuttuğu yol, devletler arasındaki hukuka mugayirdir. Bundan başka Zula'nın işgali ve zaptı dahi Berlin'de tanzim olunan konferansta Osmanlı elçisi tarafından açıklanmıştır. Bu noktada Musavva işine dair protestoyu içeren büyük devletlere verilen yazıların tümünde, Zula'nın istilası protesto edilmiştir. Musavva ile Zula arazisinin Osmanlı Devleti'ne ait olduğu

⁹³ Y.PRK.EŞA. 9/68.

beyan edilmiştir.⁹⁴ 15 Ağustos 1889'da ise Sadrazam Kamil Paşa, Musavva meselesi hakkında Rusya baş tercümanının elçisi adına yapılan tebligatını ve buna ne şekilde cevap verildiğini içeren Hariciye Nazırı'nın tezkeresini padişaha takdim etmiştir.⁹⁵

Aşinof'un teşebbüsü bir yandan da İtalyanların tepki göstermesine neden oldu. Rusya'nın bu teşebbüsü gerçekleşmiş olsaydı Mısır ve İngiltere için bağımsız bir Habeş'in kurulması en büyük tehdit olacaktı.⁹⁶ Rusya ise Habeşistan'ı son derece değerli kabul ediyordu. Aynı zamanda İngiltere'nin nüfuzunu dengeleyebileceği bir alan olarak gördü. Bu noktada birkaç defa hamlede Aşinof üzerinden üstü kapalı birkaç teşebbüste bulundu. Ancak tüm gayretlerine rağmen Aşinof'un teşebbüsü resmi Rus desteğinden mahrumdu. Bu nedenle de başarısızlıkla sonuçlandı. Ancak Rusya bundan sonra resmi yollarla II. Menelik üzerinde bir diplomatik çalışma yürütmeye devam etti. Aynı şekilde 1895 yılında bir Habeş heyeti askeri misyon kapsamında Rusya'ya ziyarette bulundu. Bu çalışmalar diplomatik sahaya da etki etti. Hatta bir Rus resmi görevli 1896 Adave Savaşı'nda II. Menelik'e askeri danışmanı olarak hizmet etti.⁹⁷ Neticede Rusların Sagallo'da bir koloni kurma teşebbüsleri başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da Habeş ilgisi bundan sonra da devam etti.

Sonuç

Rusya'nın Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırmaya yönelik politikaları XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin gerilemesi ile birlikte daha da önem arz eden bir sürece girdi. Bu dönem içinde gerçekleşen Osmanlı-Rus savaşlarında Osmanlı Devleti'nin Ruslar karşısında gerilemesiyle durum daha vahim bir hal aldı. Ancak yine de Osmanlı Devleti Ruslar karşısında hemen pes etmedi. XIX. yüzyıl başında III. Selim ile başlayan ve II. Mahmud ile devam eden yenilikler Rus tehdidini etkisiz hale getirmeye

yetmese de Rusların emellerini gerçekleştirmesine mani oldu. Bu noktada zaman zaman Avrupa büyük devletlerinden destek gelse de bu destekler her zaman istenilen neticeyi vermiyordu. Rusya'nın sıcak denizlere karşı olan hevesi sadece Çarların veya Rus Sarayı'nın bir talebi olmasının ötesinde kimi zaman Rus kilisesinin ve Rus devlet erkânının istekleri ile de uyum gösteriyordu.

Rus kilisesinin ve Rus ileri gelenlerinin istekleri büyük bir Rusya'nın gelişimi üzerineydi. Bu konuda Kazak ileri gelenlerinden biri olan Aşinof'un teşebbüsü dikkat çekiciydi. İngilizlerin de bir süre kendisiyle ilgilendiği Aşinof, Mısır ve Afrika hakkında sahip olduğu bilgilerle birlikte çok geçmeden Afrika'da bir koloni kurulması için girişimlerde bulunmaya başlayacaktı. Harekete

⁹⁴ Y.A.HUS. 228/35.

⁹⁵ Y.A.HUS. 228/35.

⁹⁶ Sergius Yakobson, "Russia and Africa: II", p. 165.

⁹⁷ Harry Brind, "Soviet Policy in the Horn of Africa", *International Affairs*, Vol. 60, No. 1, Wiley, 1983-1984, p. 92.

geçmeden önce iki kez Habeşli yetkililer ile temasa geçmek üzere Doğu Afrika sahillerine gitti. Burada edindiği tecrübe ve yaptığı gözlemlerle Rusya'ya döndüğünde popüler bir isim haline geldi. İkinci ziyaretinden sonra kendisiyle beraber Rusya'ya gelen Habeşli rahiplerin de Aşinof'un Rusya'da dikkat çeken yükselişinde etkisi oldu.

Rusya'nın özellikle de Rus kilisesinin Afrika'da girişilecek koloni kurma teşebbüsüne büyük bir hevesle iştirak ettikleri görülecekti. Afrikalı Hristiyanlarla kurulacak temaslar ve Rus Ortodoks Kilisesi'nin Habeş Kilisesi ile arasında gerçekleşecek bağlantılar Rusya'daki rahipleri fazlasıyla heyecanlandırdı. Bu nedenle Rus Ortodoks Kilisesi bu teşebbüse elinden geldiği oranda destek verdi. Aynı zamanda Rusya'da önde gelen bazı devlet adamları da Aşinof'un Afrika'da gerçekleştireceği teşebbüse destek verdiler. Tüm bu desteklere rağmen Rus Dışişleri Bakanı Giers ve Çar bu konuda kesin bir destek sunmadılar. Bu durum hem Aşinof'un teşebbüsünün çok büyük hedefleri içermesinden hem Rusya'nın başta Fransa olmak üzere İngiltere ve İtalya ile ilişkilerini etkileyecek olmasından dolayı son derece riskliydi. Buna karşın Rus hükümetini zor duruma sokmayacak şekilde teşebbüsün Rusya'da gerçekleşmesine de kesin bir şekilde mani olunmadığı dikkat çekmekteydi. Bu yönüyle gerek Osmanlı Devleti gerekse bu teşebbüsten son derece rahatsız olan İngiltere ve İtalya, Rusya'nın açıkça olmasa da bir şekilde gelişmelere destek verdiği şeklinde bir kanaate sahiptiler.

Aşinof, gerek kendi imkânları gerekse de Rus Ortodoks kilisesi ve gerekse de Rus devlet adamlarından bazılarının elde ettiği tecrübelerle teşebbüsünü fiiliyata koydu. Hocabay'den hareket eden Aşinof ve adamları İstanbul ve Mısır üzerinden Afrika'ya geçtiler ve Doğu Afrika'da Sagallo adlı mevkiye ulaştılar. Bu yolculuk sırasında Osmanlı Devleti ve İngiltere Aşinof'u takip etti. Ancak İtalya bu dönemde Habeşliler ile bir savaş ortamında olduğundan Aşinof'un hareketi İtalyanlar tarafından daha büyük riskler barındırıyordu. Bu nedenle bir İtalyan gemisi Aşinof ve beraberindekileri Kızıldeniz'deki yolculuk boyunca takip etti. Ancak buna rağmen Aşinof, Sagallo'ya ulaştı. Ne var ki bu yolculuk hedefine ulaşsa da Sagallo'ya çıkıldıktan sonraki gelişmeler hiç de beklendiği gibi olmadı. İlk başta Aşinof ve beraberinde gidenler arasında anlaşmazlıklar oldu. Ardından Fransız müstemlekelerine çok yakın bir yerde yerleşen Rusların elde ettikleri mevki, Fransızları Ruslar aleyhinde harekete geçirdi. Fransa'nın gösterdiği sert tepki sonucunda Aşinof, Fransızlar tarafından ele geçirildi ve Rusya'ya geri gönderildi. Aşinof'un teşebbüsü de kısa sürede Rus hükümeti tarafından reddedildi. Aşinof ise Rusya'da eski gücüne ve itibarına hiçbir zaman kavuşamadı. Teşebbüsün gerçekleşmemesi ile hadise kısa sürede unutulup gitse de gerçekleşmesi halinde Rusya'nın elde edeceği menfaatle kıyaslandığında çok büyük kazanımları barındırıyordu. Ne var ki Çarın bu konuda tereddütlü tavrı, gelişmeleri istenilen seviyeye getirmedi. Bunun yanında teşebbüse en fazla itiraz edenin Rus Dışişleri Bakanı'nın olması aslında bir tesadüf değildi. Çünkü bu

dönemde Rusya'nın Fransa ve Avrupa devletleri ile ilişkileri son derece hassas bir konumda bulunuyordu. Üstelik III. Alexander, daha önce öldürölen II. Alexander'ı dikkate aldığında Rusya'daki sosyal ve iktisadi gelişmeleri de göz önünde tutması gerekiyordu. Tüm bu gelişmeler ışığında ise AşinoF'un teşebbüsü Rusya için hoş bir hatıra olarak akıllarda kalacaktı. Genel olarak bakıldığında bu dönemde Rusya, Kızıldeniz'de bir nüfuz ve müstemleke konusunda isteğe sahipti ancak henüz kendi içinde tutarlı bir Kızıldeniz politikası geliştirememiŐti. Rusya'nın iç meseleleri ve Avrupa ile ilişkileri Kızıldeniz'deki bu teşebbüsün önünü kesecek ve tekrarı için de istenilen seviyede bir talep olmayacaktı. Bu nedenle Rusya ilgisini bu dönemde hem kendi iç işlerine hem de Avrupa'nın başlıca devletleri ile devam eden bağlantılarının devamına atfetmiştir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

İ.HR. 313/20001.

Y.A.HUS. 224/85; 220/66; 222/13; 222/29; 223/1; 223/13; 224/85; 228/35.

Y.EE. 130/31.

Y.PRK.EŞA. 8/59; 9/29; 9/68.

Y.PRK.TKM. 14/23; 14/39; 13/5 (1305.Z.27).

Y.PRK.UM 14/36.

Araştırma İnceleme Eserler

AL-SAYYID MARSOT, Afaf Lutfi, *Mısır Tarihi Arapların Fetbinden Bugüne*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010.

AKALIN, Durmuş-Cemil Çelik, "XIX. Yüzyılda Doğu Akdeniz'de İngiliz-Fransız Rekabeti ve Osmanlı Devleti", *Turkish Studies*, Vol. 7/3, 2012, ss. 21-45.

AKALIN, Durmuş-Selim Parlaz, *XIX. Yüzyılda Doğu Afrika'da Osmanlılar ve İtalyanlar*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2015.

AKALIN, Durmuş, "Aden'in İşgali ve İşgalden sonra Osmanlı Devleti'nin Kızıldeniz'de Aldığı Tedbirler", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIX/2, 2014, ss. 357-404.

AKALIN, Durmuş-Selim Parlaz, "Nil'de İktidar Mücadelesi ve Kavalalı", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 1(1), ss. 115-134.

AKALIN, Durmuş, *Süveyş Kanalı*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2015.

AKALIN, Durmuş, "Yemen'de Şeyh Said Adlı Arazi Çevresinde Osmanlı-Fransız Rekabeti (1868-1912)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXX/1, 2015, ss. 1-44.

AKALIN, Durmuş, "Yemen'in Kuzeyinde Osmanlı İdaresinin Yeniden Tesis Edilmesi ve Mekke Şerif Muavini Kıbrıslı Tefvik Paşa (1848-1851)", *Mediterranean Journal ve Humanities*, V/1, 2015, ss. 17-42.

AKYILDIZ, Ali-Zekeriya Kurşun, *Osmanlı Arap Coğrafyası ve Avrupa Emperyalizmi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015.

ARMAOĞLU, Fahir, *19 Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, TTK Basımevi, Ankara, 1999.

BRIND, Harry, "Soviet Policy in the Horn of Africa", *International Affairs*, Vol. 60, No. 1, Wiley, 1983-1984, pp. 75-95.

CAULK, R. A., "Russians in Ethiopia", *The Journal of African History*, Vol. 15, No. 3, Cambridge University Press, 1974, pp. 503-506.

DEVLET, Nadir, *Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917)*, TTK Basımevi, Ankara, 1999.

- DORPALEN, Andreas, "Tsar Alexander III and the Boulanger Crisis in France", *The Journal of Modern History*, Vol. 23, No. 2, The University of Chicago Press, 1951, pp. 122-136.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Cilt V, TTK Basımevi, Ankara, 1999.
- KIZILTOPRAK, Süleyman, *Mısır'da İngiliz İşgali Osmanlı'nın Diploması Savaşı (1882-1887)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2010.
- KURAT, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, TTK Basımevi, Ankara, 1987.
- ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti*, TTK Basımevi, Ankara, 1996.
- ÖZBARAN, Salih, *Umman'da Kapışan İmparatorluklar Osmanlı ve Portekiz*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2013.
- ROLLINS, Patrick J., "Imperial Russia's African Colony", *Russian Review*, Vol. 27, No. 4, Wiley, 1968, pp. 432-451.
- SIRMA, İhsan Süreyya, *Osmanlı Devleti'nin Yıkılışında Yemen İsyanları*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2008.
- TANDOĞAN, Muhammed, *Afrika'da Sömürgecilik ve Osmanlı Siyaseti*, TTK Basımevi, Ankara, 2013.
- YAKOBSON, Sergius, "Russia and Africa: II", *The Slavonic and East European Review*, Vol. 19, No. 53/54, 1939-1940, pp. 158-174.

Ekler

Ek 1 : Kazak Asıllı Rus General Aşinof

Ek 2: Sagallo'da Kurulan Rus Kolonisinin Bayrağı*Ek 3:* Cibuti'de Sagallo ve Çevresi

Ek 5: Aşınof ve Beraberindekilerin Kullandığı Kornilov Gemisi

Sannikov

www.delcampe.net

